

IV. Het onderwijs in Enter

"Nog steeds rooms en aanwezig"

Het onderwijs was in vroeger dagen meestal in handen van een soort dorpsheer of een schape met minstens 5 poten. Een forse stem was meegenomen want de schoolmeester was ook degene die de kerkenspraak verzorgde. Hij moest de belangrijke mededelingen van de markebestuurders voorlezen; voor of na afloop van de kerkdienst, binnen het kerkgebouw of op het kerkhof buiten. Hij was ook voorzanger, wat erop neerkwam dat hij - vaak bij gebrek aan een kerkorgel - de gemeente moest begeleiden bij het merkwaardige geloei dat doorging voor kerkelijk gezang. Hij moest ook de klokken luiden, het uurwerk opwinden, grafdelven en de notulen van het markeboek bijhouden. Ook schreef hij de namen van gedoopten en gehuwden in het (koster)boek. Voorts was hij kerkelijk ontvanger en ombudsman voor iedereen die niet lezen of schrijven kon. En als het zo te pas kwam was hij ook nog opperbrandmeester.

In Enter was het al net zo met schoolmeesters als Grevink, Van Wijngaarden, Leestemaker en Beltman.

Teruggaand in de oude geschriften duikt daar op 13 april 1630 een naamloze schoolmeester op die nu maar eens moet kiezen of delen. Immers:

In Twente was na de Tachtig-jarige oorlog het rooms-katholicisme langzaam maar zeker teruggedrongen. Althans aan de buitenkant. De officiële functies vielen in protestantse handen. Het langste bood de parochie van Rijssen weerstand. De pastoor Rutgerus Braemcampius bleef zich verzetten, en zelfs in 1663 klaagde dominee Melchior Bentheim van Rijssen erover dat "papisten" de pastorie letterlijk onder vuur namen. Na de dominee was de schoolmeester, ook een centrale figuur in het openbare leven, aan de beurt. In Enter kreeg

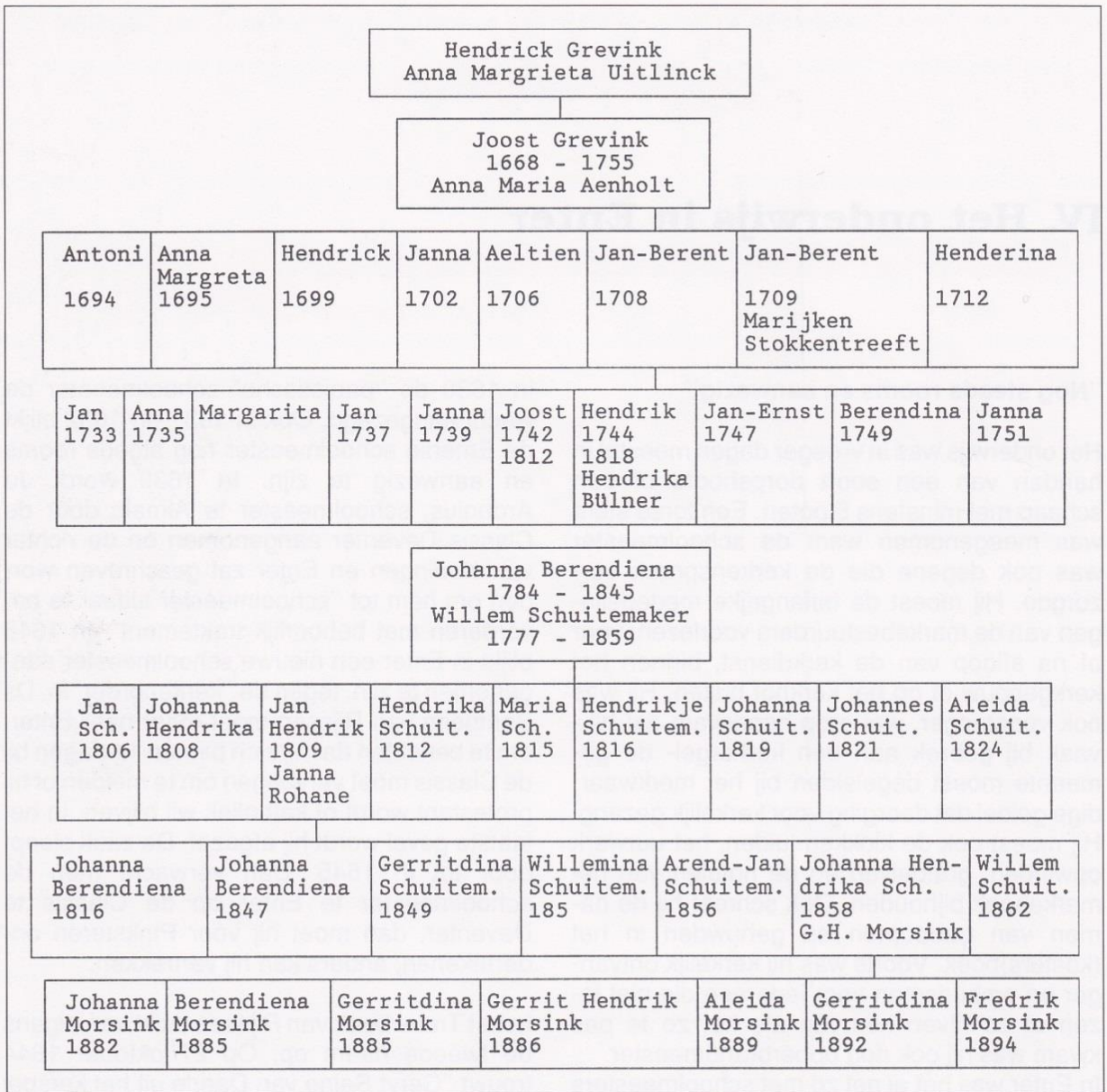
in 1630 de "papistische" schoolmeester de wacht aangezegd. Ook in 1631 en 1632 blijkt de Enterse schoolmeester nog steeds rooms en aanwezig te zijn. In 1639 wordt Jo Ardenius, schoolmeester te Almelo door de Classis Deventer aangenomen en de richter van Kedingen en Enter zal geschreven worden om hem tot "schoolmeester aldaar te bevorderen met behoorlijk traktement". In 1643 blijkt in Enter een nieuwe schoolmeester aangenomen te zijn, tegen de "kerkenorder" in. Ds Bentheim van Rijssen moet maar naar Enter, om te berichten dat hij zich binnen 14 dagen bij de Classis moet vervoegen om te melden of hij protestant wordt of katholiek wil blijven. In het laatste geval wordt hij afgezet. De zaak sleept door tot in 1645. Dan verwacht men de schoolmeester te Enter op de Classis te Deventer, dan moet hij vóór Pinksteren ondertekenen, anders kan hij vertrekken.

In het Trouwboek van Rijssen duikt vervolgens de tweede naam op. Op 27 oktober 1644 trouwt "Geryt Seine van Daerle uit het kerspel van Helendoorn, scholemeister toe Enter met Steveken Gerlig's Novermansdogter".

In 1676 wordt weer een Enterse schoolmeester met name genoemd: dan blijkt een zekere Jan Berents jaarlijks f. 50 toelage te ontvangen van Ridderschap en Steeden.

In 1688 vinden we in de Rijssense doopboeken (de kerk van Enter werd pas in 1709 zelfstandig) de geboorte vermeld van Geesken, van Wessel Jansz, schoolmeester te Enter.

Het blijft allemaal vaag, tot een zekere Joost Grevink in Enter opduikt. Het is de zoon van Hendrick Grevink uit Zwolle, in 1694 huwt hij met Anna Maria Anholt, "dogter van Antoni Anholt in Marckel". Uit dit huwelijk worden acht kinderen geboren, waarvan er verschillende in Enterse stambomen geïntegreerd worden.

Joost Grevink wordt schoolmeester in Enter. Wanneer precies is niet duidelijk. Wel worden de eerste kinderen in Markelo geboren, in 1694, 1695 en 1799. Het vierde kind, Janna, laat hij in 1702 in Rijssen dopen. Men kan er dus gevoeglijk van uitgaan dat hij hier kwam tussen 1699 en 1702. De markeboeken krijgen in 1704 ineens een ander handschrift. Gezien het feit dat Joost Markenschrijver was, zal hij de functie toen op zich genomen hebben.

Hij blijft in Enter schoolmeester tot aan zijn dood in 1755. Als Joost Grevink sterft, wordt zijn zoon Jan Berent schoolmeester, markenschrijver en wat niet al. Deze zoon Jan Berent vraagt op zijn beurt of zijn zoon Hendrik tot

Adjunct Schoolmeester kan worden benoemd, wat wordt toegestaan.

Jan Berent was ook timmerman. Dat blijkt uit de diaconieboeken, waar diverse keren een bedrag aan Jan Berent wordt uitgekeerd voor het maken van een doodvat. En dat lijkt weer een onbenullige mededeling maar het heeft weer alles te maken met de zompschipperij. Er is namelijk nog een timmerman die in de familie opduikt.

Dat is Willem Schuytemaker, die gehuwd was met Johanna Berendiena Grevink. Deze Willem wordt ook adjunct-schoolmeester. Hij is de stichter van één van de zomp-werven. Aan de Rijssenseweg (vroeger de Akkerweg genoemd) stonden twee panden naast elkaar,

Groepsfoto School met de Bijbel.

rechts van de huidige garage Busger op Vol-lenbroek. Allereerst het feitelijke kostershuis van de schoolmeester. Dat werd na de dood van Jan van Wijngaarden, in 1896, door de hervormde kerkvoogdij verkocht aan diens opvolger Jan Prakken. Die brak dat pand af en bouwde er een nieuw huis dat in de tachtiger jaren aan de voorzijde is verbouwd tot winkelruimte. Daarnaast stond het pand van één van de Schuitemakers. Willem Schuitemaker woonde daar, gehuwd met de dochter van de schoolmeester (zie stamboom). Willem was niet alleen timmerman en stichter van de derde scheepswerf, hij was ook adjunct-schoolmeester. Achter deze huizen stond de school die er nog jaren en jaren heeft gestaan en pas gesloten werd toen een nieuw gebouw werd betrokken (op het dorpsplein voor de nieuwe rabo-bank).

Drie generaties Grevink

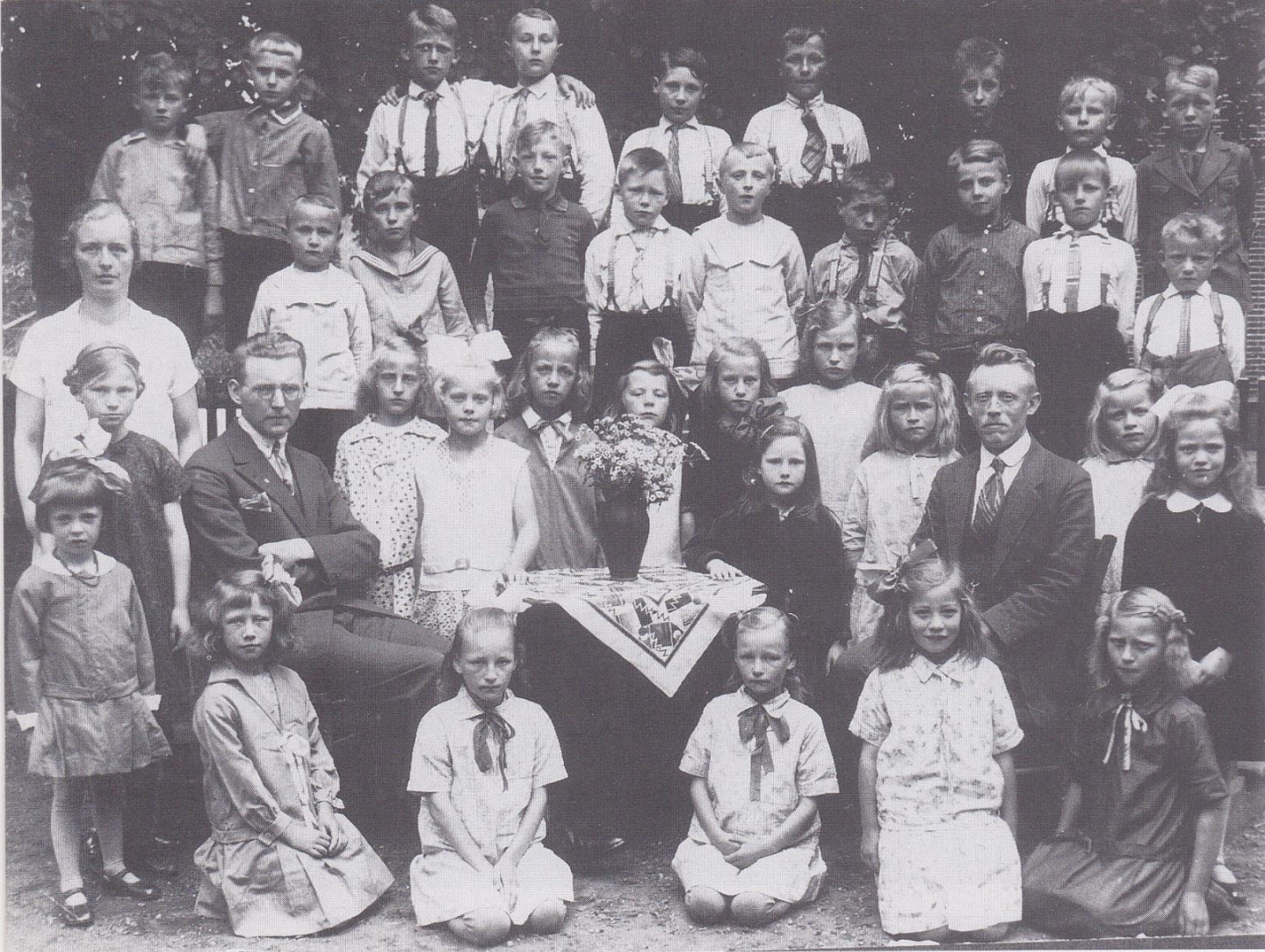
Terug naar de Grevinks. Eerst stond hier Joost, vervolgens Jan Berent, en tenslotte Hendrik.

De Grevinks maakten een bewogen tijd mee. De eerste Grevink trotseerde de ontzaglijk koude winters van 1709 en 1740. In 1709 wordt mede door zijn toedoen Enter een zelfstandige kerkelijke gemeente onder het herderschap van Dominee Marcelli.

Grevink wordt onder andere belast met financiële zaken en toezicht op de bouw.

Als de kerk in 1724 met half Enter afbrandt (door de "vehementen" wind) mag Grevink weer een rondje gaan maken langs diverse steden en dorpen om geld in te zamelen. Hij leeft in spanning mee met de dorpsgenoten die telkens verrast worden door brand. Dan weer is het een turfschuurtje, dan weer een compleet woonhuis dat tot de grond toe afbrandt. Het vermoeden rijst dat een familie Hagemans er de hand in heeft om wraak te nemen. Grevink stelt dan een soort contract op voor Hagemans en degenen op wie Hagemans zozeer gebeten is. Een "aldervrundelijkst akkoord" heet 't, maar 't helpt geen zier, de guerilla gaat rustig door.

De Grevinks maakten een stuk mee van de Spaanse Successie-oorlog, beleefden de

Groepsfoto van de O.L.S., mej. Prakken, meester Beltman en het hoofd Koldewij, achterste rij 4e van links: Hendrik Velten.

Oostenrijkse Successie-oorlog (voornamelijk te merken aan het inkwartieren van de Hannoverse troepen, ook in Enter) zagen ook hoe langzaam maar zeker de regentheerschappij overging op de macht van het volk zelf, (met name na de pachtersoproeren van 1747) en dan was daar de Franse Revolutie die in 1789 begon en tot gevolg had dat de Fransen hier in 1795 binnenvielen. De heren regenten konden naar huis en hier regeerden de Representanten des volks. Aan het eind van de Grevink-generatie in 1818 was Napoleon zijn keizerrijk begonnen, had de tocht naar Rusland gemaakt en de slag bij Waterloo verloren. Daarna kwam Koning Willem I en de schoolmeesters waren al net zo blij als de predikanten dat al dat Franse gedoe over was. Al was het alleen maar omdat nu het onderwijs-salaris weer regelmatig werd uitbetaald. Ook Grevink had in de Franse Tijd grote moeite moeten doen om het geld dat hem

doorgaans vanwege de marke werd uitbetaald, nu binnen te krijgen.

"Op eene alleszins willekeurige en wederregtelijke wijze"

De Grevinks hadden geen eigen opvolger. Willem Schuitemaker wilde na de dood van Hendrik Grevink in 1818 wel voorlopig de zaken waarnemen maar ook niet meer dan dat. Waarschijnlijk zag hij moeilijkheden in 't verschiet en ze waren er ook volop. In "Enter 800 deel I is in het hoofdstuk over de kerken geschetst hoe de katholieken na de komst van de Reformatie zich alleen nog illegaal konden handhaven. Juist die katholieken waren blij met de Franse Revolutie want die bracht vrijheid, gelijkheid en broederschap. En juist die eerst twee konden hun goed van pas komen, want nu mochten ze weer volop mee-

draaien. Meteen begon de ruzie: wat voor aandeel hadden ze in de macht? Ze pretendeerden 50 % maar de protestanten beweerden dat ze niet meer dan eenderde van het volk uitmaakten dus ook niet meer macht verdienen dan eenderde deel. De protestanten werden in het gelijk gesteld (bij de telling van 1809 bleek 34,6% van de bevolking rooms-katholiek te zijn, dus ongeveer het derde deel).

De katholieken begonnen zich ook te roeren in het markebestuur.

Zij waren van mening dat de vergaderingen voortaan niet meer in de protestantse kerk gehouden dienden te worden. Er was ruzie over het luiden van de klok. Over de betaling van de verpondingen. En er kwam op een gegeven moment

ook een katholieke markenrigter. Namelijk Hendrik Braamhaar.

De protestanten, met name Putman Cramer, vonden dat niet al te prettig en ze zagen zich al snel kans Braamhaar een beentje te lichten. Dat was het geval toen de opvolger van Grevink benoemd moest worden.

In 1818 werden in de Overijsselsche courant twee advertenties geplaatst: betreffende een Onderwijzerspost in Enterbroek, toen met Enter nog ressorterend onder Gemeente Rijsen, en wat later ook een advertentie geplaatst voor een schoolhoofd in Enter zelf.

De laatstgenoemde advertentie deelde mee dat men zocht naar een SCHOOL-ONDERWIJZER, KOSTER en VOORZANGER, "ten minste van den derden rang". En: "de Aspiranten zal gedurende deze maand, iederen Zondag, gelegenheid worden gegeven, hunne bekwaamheid tot het waarnemen van den Kerkendienst te doen horen". De derde rang hield volgens de wet van 1806 in: enige kennis van de nederlandse taal, vaardigheid in het rekenen met breuken en een juist begrip van doelmatig onderwijs. De tweede rang vroeg ook aardrijkskunde en geschiedenis terwijl de eerste rang ook bekendheid met wis- en natuurkunde vereiste, het bezit van beschaving en een uitmuntend verstandelijk vermogen. Voor Enterbroek was volgens de desbetreffende advertentie een vierde rang genoeg. Het Enterse schoolhoofd ontving de gewone inkomsten: f. 50 van het Rijk, f. 50 van het dorp Enter, verder de schoolgelden (getaxeerd op minimaal f. 200 's jaars; in 1881 b.v. bedroeg het schoolgeld f. 10 per jaar, bij 2 kinderen was dat f. 8, en 't derde

kind f. 2. Bedeelden en onvermogenden kregen vrijstelling. Dat waren er niet weinig, want in 1890 waren er in Gemeente Wierden 664 leerlingen op de openbare scholen, waarvan 278 onvermogenden en 87 minvermogenden!) Voorts kreeg hij het gebruik van een vrije woning, 1 mud bouwland bij het schoolhuis, 2 schepel bouwland op den Hamberg, 3 schepel bouwland in den Zuideresch, 1 schepel gaarden bij de hervormde Pastorie, voorts nog wat hooiland, vervolgens kleine baten voor het opwinden van het uurwerk en het smeren der klokken.(in 1847 kreeg Leestemaker hier f. 7,50 voor vanwege de gemeentelijke overheid).

De eerste advertentie, die van augustus, leverde een aantal kandidaten op, o.a. Harmen Jan Meerman van der Horst "thans onderwijzer te Tongeren, in deze provincie," en dan was er nog een zekere Aaldert Willems. Er zou, zoals gebruikelijk, een vergelijkend examen gehouden worden.

Wat dan gebeurt in de markevergaderingen, is niet helemaal duidelijk. Zeker is, dat Braamhaar een fout maakte, vermoedelijk met opzet. Hij stelde tijdens een markevergadering voor om een commissie van 2 man te benoemen die dat vergelijkend examen bijwoont. Willem Schuitemaker, waarnemend schoolmeester, wees hem erop, dat hij zo'n commissie alleen mocht instellen na behoorlijke aankondigen en uitnodiging van alle markeleden, dus ook van de afwezigen. Waarom Braamhaar deze tip negeert, is niet duidelijk. Wil hij, door ter plekke een commissie te laten samenstellen, forceren dat Harmen Meerman van der Horst wordt benoemd? Want het lijkt er veel op dat deze Van der Horst katholiek was. In het later opgestelde contract stond namelijk vermeld dat Ter Horst zelf maar moest zorgen voor iemand die de kerkelijke functies kon waarnemen: "Op eigen kosten zal Meerman van der Horst steeds voor een ondermeester zorgen, bekwaam om den kerkdienst waar te nemen, ten genoegen van districtsschoolopziener en predikant, of wel ten genoegen van den predikant in den voorzangerspost op andere wijze te voorzien."

Een protestantse schoolmeester zou ongetwijfeld zelf koster, voorzanger en kerkelijk ontvanger willen zijn alleen al om het inkomen wat te verbeteren.

In elk geval, de ter plekke gekozen commissie

woonde het vergelijkend examen bij en was het met de Inspecteur eens: Van der Horst verdiende de voorkeur.

De inspecteur adviseerde de Minister om Van der Horst te benoemen en zo was de zaak gepiept. Van der Horst kwam al eens bij Willem Schuitemaker informeren of de gebouwen en de grond opgeleverd zouden kunnen worden. In de volgende markevergadering nam Putman Cramer het woord. Putman Cramer was op dat moment nog geen burgemeester van Wierden, dat was de schout W.H. Jalink. Wel was hij secretaris van de kerkvoogdij der hervormde gemeente te Enter, en hij zal het wel niet zo erg op prijs gesteld hebben dat de rooms-katholieken hun invloed hadden laten gelden.

Hij neemt het woord en vermaant Braamhaar. Hij krijgt de vergadering mee: Braamhaar moet met het water naar de dokter. Er moet een nieuwe vergadering uitgeschreven worden, weer een advertentie komen, Van der Horst kan zijn benoeming wel vergeten, en of Braamhaar de Schout en de inspecteur maar wil schrijven dat de benoeming van Van der Horst niet doorgaat.

Vergeefs probeert Braamhaar de vergadering over te halen om zich nog eens te bedenken maar men "persisteert". Men stelt Braamhaar volledig verantwoordelijk voor de misgreep en voor de consequenties.

In een volgende markevergadering bedankt Braamhaar voor zijn functie. "Had hij het niet gedaan, men zou hem toch wel ontslagen hebben, gelijk men nu doet, wegens zijn ongehoorzaamheid." Melling wordt nu Markenrigter, de adjunct-schoolmeester Schuitemaker wordt dringend verzocht zijn 3 functies te blijven waarnemen en zich buiten de

benoemingsaffaire te houden, terwijl de benoeming wordt teruggedraaid. Géén Harmen Meerman van der Horst, wiens benoeming volgens de markenotulen "op eene alleszins willekeurige en werderregelrijke wijze, alleen, door den voormalige markenrigter voor eenige maanden is gedaan."

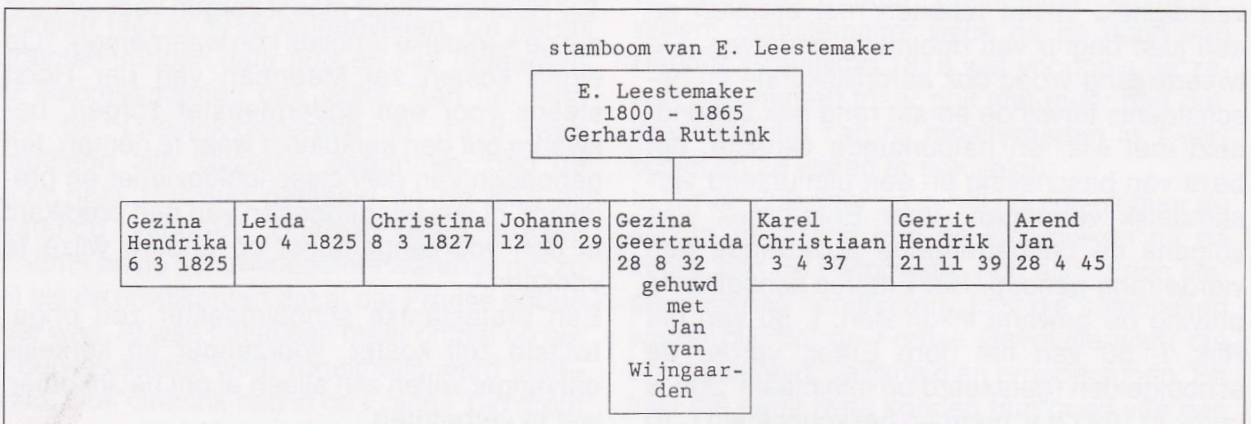
"De beste boerschool die ik immer heb aangetroffen"

De zaak blijft nog wat voortslepen tot Egbert Leestemaker schoolhoofd wordt.

In het huis dat in 1896 voor f. 1575,— gekocht werd door het hoofd Prakken werden enkele documenten aangetroffen die door de familie bewaard werden en in 1988 door dochter A.T. Prakken geschonken aan Oudheidkamer Buisjan. Één van die papieren betreft de huwelijksvoorwaarden waarop de Leestemakers getrouwd waren, in 1823:

"Egbert Leestemaker, Schoolonderwijzer, wonnende te Enter, Gemeente Wierden, meerderjarige zoon van Christiaan Leestemaker, schoenmaker, en van Geziena Knottenbeld, deszelfs Huisvrouw woonende in de Gemeente van Tubbergen, en Gerharda Ruttink, zonder beroep, woonende te Rijssen, meerderjarige dochter van Hendrik Ruttink en van Geesken Ezendam, beide overleden." Het was een akte van huwelijksvoorwaarden. De bruidegom heeft niet veel in te brengen, zoals de uitdrukking nog steeds geldt. Namelijk: "zijn Bibliotheek en klederen en verdere Lijs-toebehoren".

De bruid bracht nalatenschappen in, o.a. het

Stamboom van E. Leestemaker.

Maria-school met de meesters Pikkemaat en Huis in 't Veld.

*1e rij onderaan v.l.n.r.: Diana van Coesant, Anna Otten (de Klokn), Siene Kamphuis (Betsen Siene) Leida Kamphuis, Dientje v.d. Potje, Sweers Liene (weesmeisje), Leida van Homan, Hanke Lammertink (de Ketiene).
 2e rij: Braamhaar (Stos), Line Blokhorst, Marie Kamphuis, Hanne Braamhaar (Wiend Hanne), Engel Braamhaan (Tol Engel), Dieka en Marie Veldhuis (tweeling), Miëna Kamphuis, Trui Freriksen.
 3e rij: Grada van Bloem, Trui van Bloem, Steender Hanne (wees), Marie Wilmink, Dieka Freriksen, Dieka Heering (van Frans), meester Huis in 't Veld, Marie Braamhaar, Riek Braamhaar, Truike Wolters, Hanna en Marietje Busger op Vollenbroek, Trui ten Berge, Dieka Jansen (van Stoopn), meester Pikkemaat.
 5e rij: Trui Braamhaar (Stos), Dieka Wolters, Grada Braamhaar, Johanna ten Berge (n Proot), Diana Slag (de Tente), Truus Kemperink, Dora v.d. Brok.*

aandeel van de nalatenschappen van haaren behuwd-Oom en Moei Carel Lodewijk Kist en Geertruid Ruttink, meubelen en verdere onroerende goederen, te begroten op f. 300, haar kleederen, linnen en wullen, en verdere lijfstoelbehooren," een waarde bedragend van f. 200.

Leestemaker kwam aardig dicht in de buurt van het schaap met vijf poten. Hij was dus Hoofd, markenschrijver, later bij de verdeling Marke ook Thesaurier, hij gaf leiding aan het avondonderwijs (dat levert per leerling op een dubbeltje, identiek aan dagonderwijs, in 1861, "thans weinig bezocht") was "klokkenist", wat betekende dat hij de klok moest luiden op de

gezette tijden en het uurwerk bijhouden, voorts was hij koster, voorzanger, incasseerder van de tienden omdat hij ook kerkelijk ontvanger was, hij hield de doop- en trouwboeken bij, gaf later ook leiding aan de weefschool en hij was de opperbrandmeester bij spuit nummer 1.

Ook had hij de zorg over de kwekelingen en de ondermeester, die hij van zijn eigen salaris moest betalen. In 1852 b.v. kost de ondermeester hem f 75. In 1854 is Leestemaker ook brievingaarder, blijktens het Jaarboekje voor de Provincie Overijssel.

Hij zag zich ondanks al deze bezigheden toch nog kans zeer geprezen te worden door de inspecteur. Het zag er in zijn school wel even

Gettblat
No. 12

Noor-Wolter Jakob Openbaar Notaris in de residentie van Groot-Hoofdplaats van het Kantoor van die naam, Arrondissement Almelo Provincie van Overijssel, en in tegenwoordigheid der nagenoemde getuigen.

Componeerden Egbert Leestemaker Schouderwijzer, woonende te Lutter, Gemeente van Weerde, Kantoor van Groot-meeringe zijge door van Christiaan Leestemaker, Schouderwijzer en van Gezien ook in het beeld der zelf, Huisvrouw, D. J. Vader en Moeder, woonende in de Gemeente van Tubbergen, Arrondissement Almelo voormeld, makende den Compromant bij deere tegenwoordige acte de beclinge op zijn eigen naam, te zoner.

En Gerhardus Ruttink, Vonder beoep, woonende te Rijssen, in het Kantoor van Groot-Hoofdplaats, merder zijge, Dochter van Hendrik Ruttink en van Geerken Cronland deszelfs, Huisvrouw, haar Vader en Moeder

beide

anders uit dan volgens de beschrijving van de inspecteur die jaarlijks verslag uitbracht aan zijn superieuren en die in 1830 in Twente de meest wonderlijke figuren voor de klas trof: een ziekelijke schoolmeester "met een ellendige schoolkeet", "het is alsof hier de schoolmeester met het schoollokaal wedijvert in slechtheid". Of: "de onderwijzer niet altijd volkomen nuchter".

Fraai is ook de beschrijving van het schoolleven omstreeks 1750, toen in Rijssen D. Masman met de hazalaarsstok zwiepte: "een tweehonderdtal meisjes en knapen, waarvan sommigen met een slaapmuts -andere blootshoofds -sommigen met naakte voeten - anderen nog met een bewijs van kousen (hozen) aan- sommigen zonder - anderen met 'n stuk van een oud pijpbuis om de leden - in een rij daar gezeten- en dan de waardige plakmonarch in zijn zetel met de wollen slaapmuts op en de wanneke achter 't rechteroor geschoven, terwijl de strafmaterialen als zoovele boemannen achter hem hangen, dan gevoelt gij u als 't ware te midden der zoete jeugd gezeten - waarvan de een luid een woord spelt, de ander een weinig katekwaad verricht; de derde een liedje neuriet en een vierde vervaarlijk roept: "Meister! miene wanneke wil geeën ënkelt gaeven!". (wanneke=ganzeveer)

De districtsschoolopziener was erg met Leestemaker ingenomen. Dat blijkt uit genoemd rapport:

"Enter, tusschen Almelo en Rijssen, waar de beste boerenschool is die ik immer heb aangetroffen. De hoofdonderwijzer, met name Leestemaker, is van een open voorkomen, bezit een helder oordeel, edel hart en onvermoeiden ijver. Hij volgt zijn eigen leertrant. Die leertrant is die der natuur. Het schrijven geschiedt bij het eene gedeelte der scholieren naar de oude, bij het andere naar de nieuwe leerwijze. Hij heeft twee leerlingen van gelijken ouderdom en aanleg, die, een jaar geleden, nog geen schrijven hadden geleerd, toen hij begonnen is met den eenen naar de oude, met den anderen naar de nieuwe schrijfwijze. Het schijnt, dat de nieuwe de voorkeur zal verdienen., De leestoon was allergepast, de getalleer oordeelkundig aangelegd. Men rekende meest uit het hoofd, zoo met de oude, als met de nieuwe maten en gewigten. Het overbrengen der oude in de nieuwe en omgekeerd ging met voorbeeldige vlugheid. Het zingen was liefelijk en het geheele onderwijs volmaakt klassikaal. Kortom, dit is een model voor alle dorpscholen. Het lokaal, hetwelk de nodige ruimte heeft, is in twee zalen afgedeeld, in eene van

Enter, Hervormde School

De Hervormde school aan de Dorpsstraat, voorheen de O.L.S., gebouwd in 1878.

welke een bekwaam ondermeester werkzaam is in den geest des hoofdonderwijzers. Het getal leerlingen beloofd in den winter wel 300.'

Wel aardig om eens te kijken met wat voor sommen men in die tijd de jeugd het leven zuur maakte:

"Iemand kocht 7895 ponden hennip, tegen 72 gulden de 150 ponden. Na 4 maanden kocht hij weder 12868 ponden, tegen 73 gulden 50 cents de 150 ponden. Drie maanden na den laatsten inkoop verkocht hij de beide partijen zamen, op eenige maanden crediet, voor eene som van 11293 gulden en 89,2 cent, en berekende dat hij alzo 15 ten honderd in het jaar won. Wanneer moet de betaling geschieden?" Veiligheidshalve werd het antwoord meteen maar meegegeven:

"Antwoord: 5 maanden na den verkoop."

Niet dat dit veel hielp, de leerling moest namelijk een kloppende uitwerking op de lei schrijven.

"Eerste klasse of tweede klasse, slapen!"

Natuurlijk kwamen die 300 leerlingen niet allemaal tegelijk opdagen. In het zomerseizoen hielpen veel kinderen met het binnenhalen van de oogst. Waren er veel kinderen dan volgde men een eenvoudig recept, volgens Cato Eelderink: "Daar er maar één of hoogstens twee leerkrachten aan de school verbonden waren, werd bij afwisseling gecommandeerd: "eerste klasse of tweede klasse, slapen!" De kinderen der betreffende klasse moesten dan hunne armen gekruist op de tafel leggen, daarop de hoofden neervlijen en werkelijk of schijnbaar het land der droomen zoeken."

Albert Pluimers, de laatste zompschipper, wist nog te vertellen dat hij, als hij 's middags naar school ging, eerst een poos met het hoofd op de bank moest liggen. Dat was omstreeks de eeuwwisseling.

En H. J. Geels weet zich te herinneren dat zijn moeder (Willemina Geels-Rutjes, geboren 1879), de namen kende van de drie klassen, die er in die tijd waren: de laagste groep werd "de spa" genoemd, de middelste groep "de tōbbe" en de hoogste groep gewoon "de heūgste klasse".

In 1865 ging Egbert Leestemaker met pensioen. Hij kreeg van gemeentewege een geschenk aangeboden. Bij de gemeentelijke overheid kwam een adres binnen "van bijna alle ingezetenen van Enter en de buurtschappen om Jan van Wijngaarden te benoemen. Dat was Egbert Leestemakers schoonzoon. Hij werd inderdaad aangenomen en hij kwam over uit Dodewaard op een tractement van f. 560,— per jaar.

Hij bracht zijn eigen hulponderwijzer, Petrus Hendrikus Josephus van Wanrooy, mee uit Dodewaard, voor f. 250,— die nu uit de gemeentekas werd betaald.

"Alle materialen van de beste in hunne soort"

In de markeboeken komt voortdurend het schoolgebouw ter sprake. Telkens moet er iets gerepareerd worden. Omstreeks 1806 is het oude gebouw erg vervallen en wordt de zaak opgelapt, van de grond af, maar het gebeurt zo slecht dat in december 1826 een geheel nieuwe school aanbesteed wordt. Dat gebouw (vroeger te vinden aan de Oude Schoolstraat) hield het uit tot 1878, toen een nieuwe school werd gezet (op het huidige plein voor de Rabobank).

Hieronder enkele gegevens uit het bestek van 1826. De maten waren nog niet genormaliseerd hoewel reeds onderwijs gegeven werd in 't el- en metersyteem. Een el = 0,68,8 cm, een palm 10 cm, een duim 2,5 cm en een streep 4 mm.

Het gebouw had een lengte van 15 ellen en een breedte van 8 ellen, twee palmen en zeven streepen. Er werden 8 ramen geplaatst die "met een hoogte van eene el, twee palmen, 8 duimen en 3 streepen vanaf de vloer gerekend" zouden beginnen. Ze kregen aan de bovenkant een streekse boog. De maten van de ramen zelf moest de aannemer verder maar van de tekening aflezen. Er was een vloer van metselsteenen, plat in koek gelegd. Ook kwam er een schoorsteenpijp, voorts een secreet, "waarvan de plaats nader zal worden aangewezen".

"Alle materialen zullen van de beste in hunne soort moeten zijn, voor de buitenkant der muur steenen van eene roode kleur. De kozijnen ook van zuiver eikenhout, vijf duimen en drie streepen dik, ene hoogte van twee ellen, twee

De aloude school van Enter wordt hier afgebroken.

palmen, zes duimen en vier streepen; een breedte van een el, een palm drie duimen en twee streepen”.

In de school kwamen banken. "Veertig halve schrijftafels met zittingen die drie ellen, 4 palmen en 2 streepen hoog waren en 8 palmen, 3 duimen en 2 streepen lang". De zittingen: 5 palmen, 2 duimen hoog, in vakken af te delen, "de voorkant open tot berging der schrijf-behoefden en boeken. Voorts "16 bankjes van 2 ellen, 5 palmen 7 duimen en 4 streepen lang; 7 palmen, 1 duim, 5 streepen hoog, de zittingen hoog 4 palmen, 4 duimen en 2 streepen". De muren werden tot een hoogte van 8 palmen, 5 duimen en 8 streepen zwart in de olie- verf gezet.

De ramen waren wit, de drempels zwart, het kozijn van deur buiten moest ook wit geschilderd worden, de deuren groen, de kast in een lichte houtkleur, "de borden zeer fijn zwart ge- verfd".

Het metselwerk werd gegund voor f 1180 aan G.H. Meyer te Wierden, het timmerwerk aan Gerrit Jan van den Berg voor f 795, de banken aan Engelbertus Troost te Rijssen voor f 225, en Antony Liszt te Stad Delden kreeg f 250 voor het verven en glazen. Uit deze gegevens blijkt dat in die tijd een hoogst moderne school gebouwd werd want uit de diverse verslagen wordt duidelijk dat veel kinderen in veel dorpen en steden werden opgeborgen in de donkerste spelonken, soms met een open vuur

waar de rook laag onder de balken hing. En dat is vreemd, als men bedenkt dat in 1823 door de schout van Wierden zwaar geklaagd werd over de Entersen die zo arm waren dat ze al drie jaar lang in een noodgebouw hadden gekerkt omdat ze geen geld hadden om de dorpskerk te restaureren. En terwijl er vlak daarvoor, toen Enter even onder Rijssen ressorteerde, gekibbel zou zijn geweest omdat het "rijke" Enter de lasten moest delen met Rijssen dat flink in de schulden zat.

Zowel provincie als gemeente gaven voor- schriften omtrent de gang van zaken in en rondom de school. Daar is nog een "schoolordre van 1709", "daargesteld" door de Provincie, waaruit enkele bepalingen:

school-ordre van 1706

Schoolhouden des somers so wel als des winters / al hadde hy maar drie discipelen;

sig beneerstigen dat de kinderen wel leeren leesen / de letteren eerst pertinent ende met onderscheid kennen / daarna deselve wel weten te samen te setten;

de kinderen des sondaags so veel mogelijk ten eersten in de School doen t'samen komen / daar na met ordre na de kerke geleiden / dat sy daar zitten met zedigheit en opmerkinge;

vooral sig selfs wagten van spelen/drinken/ agterklap en een los en ergerlijk leven / daar en tegen met zijn Vrouw en huisgezin andere met een Godzaligen wandel voorligten;

de kinderen doen zitten in bequame ordre / de Jongens over 10 jaren van de Meijskens afgesondert / en die alle selfs in ordre verhoren.

Het -uitvoerige- reglement van Gemeente Wierden van 1862 had o.a. de volgende bepalingen:

art. 2.
des voormiddags van 9 - 12 en des namiddags van 2 - 4 lesgeven;
de kinderen der laagste klasse echter, hebben gedurende elken schooltijd een half uur rust of verpoozing;

art 3.
Als het Gemeentebestuur dat in overleg met de schoolcommissie en het belang der ingezetenen oordeelt, kan het de onderwijzers verplichten om bovendien gedurende de maanden November tot

en met Maart ook avond- of herhalingsschool te houden; in dat geval van des avonds 5 - 7 uur enkel voor kinderen die den leeftijd van 10 jaren hebben bereikt;

art 4.

Er zijn drie vacaties;

1 Eene gedurende de Paaschweek

2 Eene van 24 dagen aanvangende den 25 July en eindigende den 8 Augustus

3 Eene van 24 December tot aan den 2 January;

art 6.

Elke schooltijd wordt met een kort en gepast gebed geopend en met zang gesloten;

art 10.

Jaarlijks in de maanden Maart of April op een door de Schoolcommissie te bepalen dag wordt er teneinde van de vorderingen der leerlingen te doen blijken, in alle of althans eenige scholen een examen gehouden, tot bijwoning waarvan de leden van het plaatselijk bestuur en de schoolcommissie worden uitgenodigd;

art 13.

Zij zorgen dat er voortduyrend orde en stilte zij in de school; dat onder schooltijd geen twee kinderen te gelijk en vooral niet van beiderlei kunne zonder toezigt zich begeven uit de school en ook zooveel mogelijk dat bij het verlaten der school op den weg, de kinderen zich rustig en zedig gedragen;

art 21.

geene kinderen worden toegelaten ter school, die den ouderdom van vijf jaren niet hebben bereikt.

Kinderen met kwaadaardig hoofdzeer behebt of door andere besmettelijke ziekten aangedaan of die komen uit hun gezinnen waar besmettelijke ziekten heerschen, mogen de school niet bezoeken;

art 22.

de leerlingen die zich schuldig maken aan luiheid, wangedrag, schoolverzuim of gedurig te laat komen, zullen door gepaste middelen tot hun pligt gebracht worden".

Het onderwijs baarde Gemeente Wierden heel veel zorg. Rijssen bijvoorbeeld had maar één school, dus één gebouw te onderhouden, met één hoofd en pakweg 3 ondermeesters. In Wierden stonden 7 scholen op de onkostenlijst, terwijl de bevolking dun gezaaid was. Wat dus ook niet veel extra schoolgeld opleverde. Er moest dus dik geld bij terwijl Wierden toch al krap zat. Er waren dan ook voortdurend "gevechten" tussen de burgemeester enerzijds en de inspecteur met de hoofden anderzijds. De een hield de hand op de bijna lege knip, de anderen wilden wel graag betere gebouwen, betere voorzieningen, hogere vergoedingen. Terwijl er toch al 7 gebouwen te onderhouden waren. Om maar te zwijgen over de erbarmelijke wegen naar die scholen toe.

Hieronder een overzicht van de leerling-aantallen omstreeks 1850:

	15 januari 1850		15 juli 1850	
	jongens	meisjes	jongens	meisjes
Wierden	125	121	107	93
Notter	61	57	43	51
Rectum	33	20	28	11
Enter	154	111	114	97
Enterbroek	21	26	17	15
Ypelo	18	8	18	8
Hooge Hexel	21	22	22	22
	433	365	349	297
	totaal 798 leerl.		totaal 646 leerl.	

Dezelfde staat, maar nu in 1861:

Wierden	96	93	69	64
Hooge Hexel	17	17	11	10
Notter	62	50	80	28
Rectum	19	8	8	4
Enter	129	127	35	90
Ypelo	14	13	-	-

In 1892 werden de volgende totaalstellingen vermeld: Wierden 308, Hexel 62, Notter 126, Ypelo 61, Enter 179, = totaal 736 leerlingen.

SCHOOL-ORDRE,

Om in de Provincie van Over-
yffel in alle Schoolen ten platten
Lande geobserveert
te worden.

Te K A M P E N,

Gedrukt by D. OOSTENDORP, ordinaris Drukker van de
Ed: Mog: Heeren STATEN van OVERYSSSEL.

DE VAN WIJNGAARDENS

"Uit den koker van den hoofdonderrijzer te Enter"

De Van Wijngaardens vormden een nogal omvangrijke schoolmeesters-clan rondom Rijssen Vooral Gerhardus, de stamvader, "der Alte", was een legendarisch figuur, die in Rijssen schoolmeester werd na de beruchte Adam Langenberg. Zijn zoon Willem Jan Christiaan schreef over hem:

"was hij weldra meer op het raadhuis dan in de school, omdat hij zeer goed bekend met de Franse taal, de meeste geschiktheid bezat onder zijne medeburgers, om met de autoriteiten om te gaan, vooral toen wij voorgoed in het groote Fransche keizerrijk werden ingelijfd. Weldra werd hij tot adjunct-maire benoemd, en werden de zaken meestal door hem verricht, omdat de maire bij het geringste gevaar zich verwijderde."

Er wordt vervolgens verhaald hoe Van Wijngaarden naar Amsterdam moest om er voor de Militaire Raad te pleiten voor de koster van Wierden, die 'in zijnen dienstijver een kapitein der gens d'armes een kinnebakslag had gegeven". De Wierdense koster (Gozewijn Broeze geheten) zou wellicht de kogel krijgen maar Van Wijngaarden pleitte hem vrij.

In Rijssen stonden drie generaties Van Wijngaarden voor de klas. Uit de stamboom is af te leiden dat Jan (gemarkt met ***) ook een zoon was van Gerhardus.

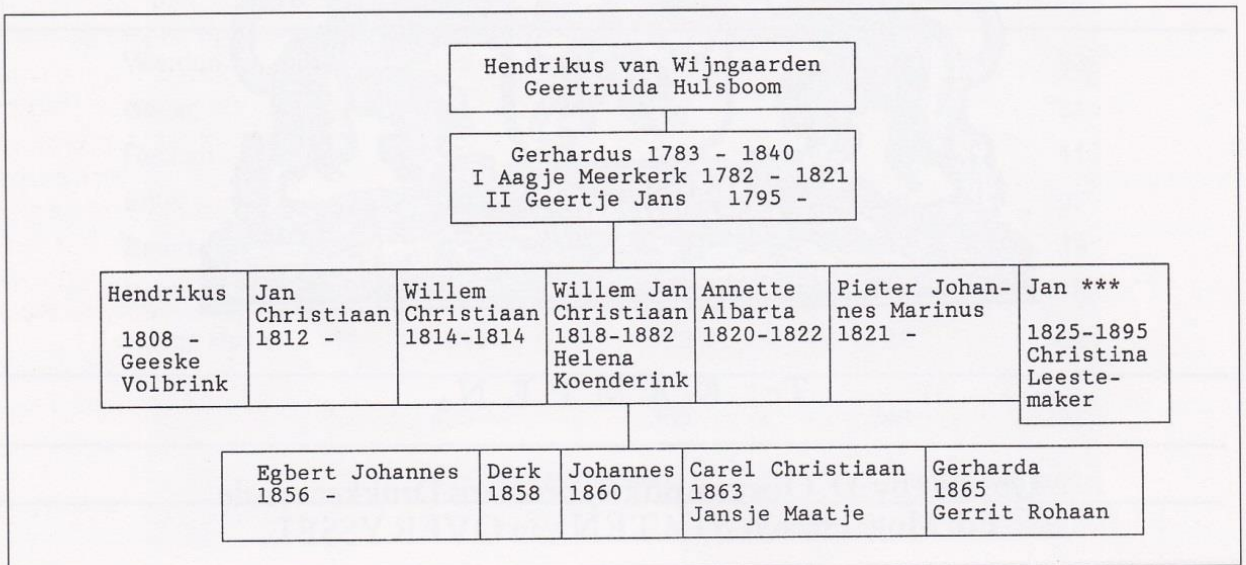
Drie zoons van de "eerste" Van Wijngaarden

dienden het onderwijs in Rijssen en omstreken. Willem Jan Christiaan was schoolmeester in Rijssen, Jan in Enter, en Hendrikus in Rectum, waarover in een latere paragraaf meer.

Jan krijgt net als zijn schoonvader Leestemaker de aanstelling als kerkelijk ontvanger, koster en voorzanger. Hij blijft ook zorgen voor de "kerkenspraak", het wekelijkse journaal dat in 1871 veranderd werd van opzet: "De wenschelijkheid die door den predikant wordt aangetoond om het aflezen van publicatiën na de godsdienstoefening te doen ophouden, wordt mede beaamd, en besloten den koster te verzoeken zulks vóór kerktijd en wel nadat er de tweede maal geluid is, te willen doen."

Diverse zonen van deze Jan van Wijngaarden doken ook in het onderwijs. Eén van hen, Egbert Johannes, legt zich tot op de brieven-gaarderij. In 1887 komt het tot een wat officiële kantoorhouderij. De post levert hem f 300 per jaar op, plus f 20 voor kantoorkosten en eene vergoeding van f 25 ineens voor inrichting van het kantoor. In 1890 wordt Van Wijngaarden zelf brieven-gaarder, ook agent van Dagblad van het Oosten. In 1892 wordt hij bij ministerieel besluit ontheven van den hem opgedragen bodeloop naar Rijssen en van de bestellingen in Enter en omliggende nabuurtchappen, daarvoor wordt H. Japink voor f 400,— per jaar aangesteld.

Jan van Wijngaarden kon slecht met de gemeentelijke autoriteiten overweg. Dat lag aan de ene kant dus aan de te krappe financiële

mogelijkheden waarover de gemeente beschikte, aan de andere kant hadden de Enterse notabelen een "klik" gevormd die er voortdurend op uit was om vijandschap te zetten tussen Enter en Wierden, nog steeds opbloeiend uit het gedwongen samengaan van de beide plaatsen in 1818 en de voortdurende touwtrekkerij om de belangrijkste zaken als een weefschool, het gemeentehuis, de burgemeesterswoning, de dokterswoning, de elektriciteit, enz., enz.; in de gemeenteraadsnotulen is het in feite één lange waslijst van ongenoegens. Uit onderstaande staat blijkt wel dat de Gemeente zich forse inspanningen moest getroosten om de onderwijskas te laten kloppen. In 1876 stond 't er zo voor:

tractementen	f 3998,38
schoolbehoefte	f 556,63
verdere kosten lager onderwijs	f 65,70
onderhoud van schoolgebouwen en onderwijzers woningen	f 142,29
totaal	<u>f 4763,01</u>
aan schoolgelden kwam binnen	f 810,60
er restte dus een tekort van	f 3952,41
aan rijkssubsidie kwam binnen	<u>f 250,—</u>
De gemeente moest dus zelf zien op te scharrelen:	f 3702,41

Zo omstreeks 1877 begonnen de onderwijzersssalarissen eindelijk wat meer boven de armoedegrens te stijgen wat tot gevolg had dat Putman Cramer voortdurend zachtjes begon te jammeren.

Als dat zo door blijft gaan, schrijft hij, dan zal men 't nog meemaken dat de school te Enter "wordt gesloten, want tegen zulke ongehoorde aanbiedingen die men thans moet doen om een hulponderwijzer te krijgen is geen gemeentekas bestand. Ware het niet wenschelijker dat de Staat van de Gemeenten terugnam het 4/5 van de personeele belasting en dat dan het onderwijs uit 's Rijks schatkist werd betaald, en de Gemeenten niet te doen hadden met benoemingen en dat van de onderwijzers een korps ambtenaren werd gemaakt, en telkens konden verplaatst worden, om zoo doende voor te komen, dat dezelve zich niet op den landbouw konden toeleggen dat maar al te veel het geval is en de school als bijzaak wordt beschouwd. Ziet men hier op het platteland rond, dan zal men ontwaren

zulks het geval is, en het gevolg daarvan: is het onderwijs niet dien vooruitgang heeft als men zich wel voorspiegeld, en het ook op die hoogte zal blijven, wanneer tegen die handelwijze geene maatregelen worden genomen."

Als de inspecteur weer aan de burgemeester schrijft dat Van Wijngaarden een goed idee heeft betreffende de vakanties antwoordt in 1881 burgemeester Dikkers vinnig dat hij niets voelt voor uitbreiding van vakanties, "zoals het hoofd der school te Enter wel schijnt te willen. Dat des Zaterdags te Enter vacantie wordt gegeven schijnt destijds bepaald te zijn geworden om de kinderen die uit de buurtschappen de school bezoeken. Uwe opmerking betreffende den te jeugdigen leeftijd waarop de kinderen ter school worden toegelaten, beamen wij ten volle doch wij hebben die regeling zoo gelaten om den korten tijd dat de kinderen der plattelandsgemeenten de school bezoeken. Het is ons voornemen op de volgende begroting meer centen uit te trekken voor meer hulpkrachten."

"We zullen weten te belonen maar ook te straffen"

Ook de schoolcommissie had soms ideeën die de burgemeester niet zinden. In 1877 schrijft Putman aan de inspecteur:

"het heeft de schijn dat U en die commissie en ook den hoofdonderwijzer van Enter, samenspannen om het bestuur dezer gemeente aan te sporen dat de wegen naar de scholen en wegen naar die van Enter en Ypelo alzoo wel worden verhoogd dat ten allen tijde de scholen te genaken zijn. Sedert twee jaren zijn verschillende wegen door den hoogen stand van het water niet te passeren geweest, doch passage naar de school te Ypelo is open gebleven door middel van een schuit eveneens als de voor de kinderen uit Zuna die de school te Notter bezoeken." Doch "dit raadsel is gekomen uit den koker van den hoofdonderwijzer te Enter waar uit reeds zoo veel raadsels zijn gekomen, die niet zijn op te lossen."

Zo'n schoolcommissie bestond meestal uit heren en der bijeengeplukte dorps-notabelen.

In 1875 bijvoorbeeld waren dat de volgende personen:

Personeel van de O.L.S. omstreeks 1910, links meester Michon, daarnaast het hoofd Prakken.

Groepsfoto van de School met de Bijbel, rechts meester Dijken.

voorzitter P. Sinnighe Damsté, (die dominee was geweest in Enter en later in Wierden), L.A. v.d. Bosch, pastoor, J Poulie, Notaris, L van Nes, Bakker, Enter, G. Rohaan, steenbakker, Enter.

Dat de burgemeester niks te spreken was over de schoolcommissie lag ook een beetje aan de verhouding tussen de burgemeester en de dorpspredikant die zich volgens de burgemeester veel te veel bemoeide met allerlei zaken. Dat was ook het geval toen er een nieuw kerkhof aangelegd moest worden en Sinnighe Damsté zich daartegen verzette.

In 1888 reisde de onderwijs-inspecteur langs de Wierdense scholen waarna de burgemeester vinnig uitviel jegens het Enterse personeel: "In één woord: nonchalance is het gebrek van U en uw hulppersoneel. Kinderen onder de jaren, zonder pokbriefjes, een slordige statistiek, nimmer op tijd, het hoofd loopt weg wanneer hij wil, en leest de courant in de schooluren, het slechtste onderwijs in deze gemeente wordt in Enter gegeven." Dat was wel even anders dan wat de inspecteur had geschreven over de school van Leestemaker: "Kortom, die school is een model voor alle dorpsscholen."

In 1890 verzocht Van Wijngaarden ontslag, hij had de pensioengerechtigde leeftijd bereikt. Hij overleed in 1895. Eén van de ondermeesters werd meteen ook maar ontslagen "wegens verregaande onverschilligheid."

De zoon Karel Christiaan bleef onderwijzer aan de school. In 1876 was hij benoemd tot kwekeling aan de school te Enter. "De Raad heeft tengevolge van die benoeming goedgevonden, genoemd jongmensch voor de diensten, die door hem kunnen worden bewezen, provisioneel eene vergoeding toe te kennen van f 50 per jaar."

Hij overleed in 1906, 42 jaar oud.

Toen het volgende Hoofd, Prakken, benoemd was schreef de burgemeester nog even een venijnige brief aan het personeel dat op de openbare school in Enter was achtergebleven:

"Maandag aanstaande zal het onderwijs in de school te Enter weder een aanvang nemen en het nieuw benoemde hoofd zijn functie aan-

vaarden. We hopen dat het dan voor de Entersche schooljeugd een dag moge zijn waarop ze in later jaren steeds met genoegen mag terugzien, als het begin van een tijdperk, waarop ze in de gelegenheid wed gesteld, goed en degelijk onderwijs te ontvangen; eene weldaad waarvan ze om de waarheid te zeggen, reeds te lang verstoken is geweest, zoals bij het onlangs plaats gehad hebbende practisch werken voor de klasse ten sterkste bleek. Het is thans aan U om uw naam te herwinnen. We verwachten dan ook, dat ijver en strenge plichtsbetrachting in de plaats zullen treden van laauwheid en onverschilligheid, we zullen weten te belonen maar ook te straffen en het is ons vaste voornemen hem te ontslaan die niet aan onze verwachting blijft beantwoorden."

Een leuk bericht dus voor de heren Van Wijngaarden junior, Michon en Welvaart.

Niet elk gezang kan even hoog gezongen worden. Het is jammer maar waar: het verhaal over de Van Wijngaardens eindigt, voor wat Enter betreft, wat droevig. Karel Christiaan, in 1893 benoemd tot kerkelijk ontvanger omdat de kerkvoogdij niet geestdriftig was over het feit dat zijn vader ook op zondag de kroegen bezocht, moest deze functie opgeven toen er in 1897 meningsverschil was met de kerkvoogdij over een bepaald bedrag in de boekhouding.

PRAKKEN

"Vrolijkheid en blijdschap zullen zij verkrijgen"

Er moest een advertentie geplaatst worden voor een hoofd en dat gebeurde in januari 1890. "De Raad stond op Engelsch, wijl juist de kennis van de taal met het oog op den grooten handel in ganzen op Engeland gewenscht was; meerdere jongens gaan nu te Rijssen privaat lessen nemen en zijn zelfs in Engeland om zich in het spreken te volmaken."

Er waren liefst 21 sollicitanten. Onder hen bevond zich iemand die bericht had gekregen dat hij op 3 maart 1890 present diende te zijn voor het vergelijkend examen. Hij had heel wat in de mars: Hoofdakte, Frans, Wiskunde en Engels.

Dat was Jannes Prakken, geboren in 1861 in

De kinderen Prakken. Het hoofd Jannes Prakken was gehuwd met Aleida Rohaan, dochter van wethouder Rohaan. Links mej. A.T. Prakken, in 't midden Jan Prakken die veel gegevens over de Enterse geschiedenis verzamelde.

Dronrijp, afkomstig uit Edam. Zijn vader, die gemeenteontvanger was geweest, overleed op vroege leeftijd en moeder had de zorg voor de 5 kinderen. Toch kregen ze de kans te studeren. Zijn broer werd hoofd van de scheepvaartschool (die hij zelf oprichtte) op Terschelling. Prakken kwam in omstreeks 1890 uit Friesland om in Enter deel te nemen aan het vergelijkend examen. Er waren namelijk meer gegadigden. Prakken stapte het huis binnen van het bestuurslid waar hij ontboden was in verband met het vergelijkend examen. Diens dochter hief haar ogen op en ze wist het meteen: dit wordt mijn man. Aldus geschiedde. En zo werd Aleida Rohaan, dochter van de toenmalige wethouder, zijn vrouw. Zij woonden aanvankelijk dicht bij de R.K. kerk, in het pand waar de weduwe Ten Bruggencate een winkel had (bij de vroegere tabaks-kerverij "In De Rokende Moor"). Later kocht Prakken het oude kosterhuis waar de Grevinks, de Leestemakers en de Van Wijngaardens hadden gewoond, voor f 1601,45, brak het af en bouwde daar het huidige pand (rechts naast

Garage Busger).

Het echtpaar kreeg 6 kinderen, die allemaal in het onderwijs gingen. Zijn zoon Jan werd ook onderwijzer. Eerst in Notter. Hij was heel sterk geïnteresseerd in de (streek)geschiedenis en wilde die zo wetenschappelijk mogelijk beoefenen.

Men bedenke, dat historisch onderzoek toen veel meer inzet vroeg dan tegenwoordig. Er waren geen copieermachines in de archieven, dus alles moest overgeschreven worden, wat het onderzoek sterk vertraagde. Alleen al vanwege het feit dat hij de moeilijk te ontcijferen Markeboeken van Enter nauwkeurig overschreef in zijn punctuele schoolmeestershandschrift is al genoeg om de pet blijvend voor hem af te nemen. Prakken haalde erg veel boven water, met name over het gericht Kedingen, waar gemeente Wierden onder ressorteerde, een en ander in relatie tot het Bisdome Utrecht. Hij inventariseerde de veldnamen in Notter. Toen hij in de Tweede Wereldoorlog hongerig vanuit het Westen ergens in de buurt van Brummen bij een boer onder-

dak vroeg, kon hij het wantrouwen wegnemen door de veldnamen in Notter op te sommen, want de boer bleek afkomstig uit de Notterse contreien. Men ging heel wat hartelijker uit elkaar dan men begonnen was.

Op het oude kerkhofje (moge het nog lang bewaard blijven voor de gretige ogen van projectontwikkelaars) liggen de zerken van Jan en Aleida Prakken met o.a. de prachtige tekst uit Jesaja 35:10:

"en de vrijgekochten des Heeren zullen wederkeeren en tot Sion komen met gejuich, en eeuwige blijdschap zal op hun hoofd wesen; vrolijkheid en blijdschap zullen zij verkrijgen, maar droefenis en zuchting zullen wegvlieden".

Na de Prakkens was het de beurt aan H.J.A. Koldewey, die in 1938 naar Holten vertrok. In Nieuwsblad van het Oosten van 1919 treffen we een alleraardigst verslag aan van een schoolreisje onder zijn leiding:

"verleden week vrijdag maakten de hoogste klassen der Openbare lagere school een rijtoertje naar Lochem. Het mooie weer deed het een pleizerritje worden. In Lochem is aardig wat gewandeld; naar Dolle Hoed, Belvédère en wittewijvenkuil. Daar toonden de kinderen door hun gedraaf en geklauter dat ze nog niet moe waren. Toen terug naar Lochem om wat kaarten weg te sturen. En bij het weer instappen goot de regen naar beneden. Gauw de rijtuigen dichtgemaakt en men zat lekker droog. Gelukkig klaarde de lucht al gauw op; toen ging het natuurlijk verder met open rijtuigen, waar vrolijk de zakdoeken uitwapperden (en uitvielen!) Tegen half tien waren de rijtuigen weer in Enter waar de klassen al opgewacht en afgehaald werden!"

Van Koldewey is in Holten een dialectvertaling bewaard gebleven die min of meer aangeduid kan worden als Twentse smartlap:

Old en Allene

Doar zit ik nou, old en versletten
Mien vreande van vrogger zint hèn.
k Zit stille alleen en vergètten
doar is hoaste gènne dee k ken.
De weend blùs zo kold uut t oostn
De beume van t bos, zee sprèkt neet
gen meanske he k um mie te treustn
ik zinge mer zachjes min leed!

Vrogger, vrogger, vrogger
was t een mooje tied
vrogger, vrogger, t mooje
van vrogger bin k kwiet!

as s nachts vleeft de gaanze duur t duustr
dan gef mie eùr ropen wier mood.
En hoondegeblek woar ak noar luuster
dàt dut mie ook aajt bezeunder good
noar al wat dr leaft kan k verlangen
en zee k hoaste gen meanske meer hier
de zorge vuur eur is vervangen
duur hulpe aan t weerloze deer

Vrogger, vrogger, vrogger
was t een mooje tied
vrogger, vrogger, t mooje
van vrogger bin k kwiet!

Wat blieskop in t eenzame leaven
krieg k as dr een wich hier hen geet
k vergàtte mien toostaand dan eaven
as t rùsteg vertealt wat t deed
mear geet dan zo n keend mie verloaten
dan leaf ik weer net as vuurhen
da k noajt is met vreande kan proaten
is iets woer k meujlek an wen!

Vrogger, vrogger, vrogger
was t een mooje tied
vrogger, vrogger, t mooje
van vrogger bin k kwiet!

"Een loodgrijze mistsluier"

Meester G.J. Beltman was het volgende hoofd. Eigenlijk de laatste van het oude bestel, als centrale dorpsfiguur degelijk, door iedereen geacht, wiens woord men bijna net zo zwaar woog als dat van de dominee of de pastoor. Beltman was hier al (tijdelijk) onderwijzer in 1928. Hij werd hoofd toen Koldewey in 1938 vertrok. Toen hij in 1957 stierf meldden de beide regionale kranten dit onder een forse kop: "Geheel Enter droeg overleden schoolhoofd naar dodenakker." en: "G.J. Beltman overleden, slag voor geheel Enter". Een fragment uit een van de uitvaartverslagen:

"Terwijl een loodgrijze mistsluier de omtrekken vervaagden en alle aandacht van de gehele dorpsgemeenschap zich slechts op die ene, droeve gebeurtenis scheen te concentreren, droeg Enter een van zijn beste, meest geliefde inwoners ten grave. Ruim vijfhonderd

School met de Bijbel op schoolreis in 1963.

vrienden volgen de wagen, die wijlen de heer G.J. Beltman, hoofd van de openbare school, naar zijn rustplaats bracht. En toen op de kleine intieme dodenakker tientallen ijle kinderstemmetjes de bede "Blijf bij mij, Heer" boven de groeve deden opklinken, hebben velen van Beltmans talloze vrienden moeite gehad om hun ontroering meester te blijven."

Er werd gesproken door ds. A. Pietersma, Burgemeester E.D. Maaldrink, de oud-voorzitter van de Vereniging voor chr. Onderwijzers aan de Openbare Scholen, inspecteur A.L. Dubel, het personeelslid A.M. Dijkerman, het oud-hoofd H.J.A. Koldewey, Dokter Veldhuizen van Zanten en zondagschoolleider G. Stegeman."

Interessant is een artikel van Beltman waarin hij kort na de bevrijding in een vergadering van Plaatselijk Belang de economische toestand van Enter schetste. Daarin noemde hij de volgende gegevens, o.a. betreffende de klompenindustrie:

Er waren 100 bedrijven, waarvan er 25 machinaal klompten. In totaal 300 personen vonden hun bestaan in het klompenvak. Er werd 5000

m³ hout verwerkt.

Het gemiddelde inkomen was in 1939/1940 in ons hele land f 341,—. In Twente was dat f 253,—; in Wierden was dat f 121,— Beldman schatte 't inkomen van de Entersen op f 100,— en gaf ter vergelijking de bedragen van omringende plaatsen:

Hellendoorn 164, Holten 173, Markelo 154, Rijssen 131, Goor 358.

Enter telde toen 4000 inwoners.

Beldman gaf als remedie tegen de chronische armoede de ontwikkeling van het toerisme en de ontsluiting van Enter door betere verbindingen met andere plaatsen.

SCHOOLSTRIJD

"De Katholieken staan boven de partijen"

In de nu volgende paragraaf gaat het over de omzetting van de openbare school in een bijzondere. Het bleek niet alleen een formele kwestie, maar het ging om een gebeurtenis die zich diep in de protestantse gemeenschap kerfde. Het is vermetel zich voor te nemen hierover te schrijven, ook al is de bedoeling 't

Een Hervormde School te Enter?

Debatten in de Raad

Wat is een „gelijksoortige school?”

De gemeenteraad van Wierden heeft in zijn Dinsdagnamiddag gehouden raadsvergadering een kwestie ter sprake gebracht van juridischen aard, waarbij vooral de uitlegging van een bepaald woord, voorkomende in de L.O.-wet art. 73, nogal een punt van bespreking uitmaakte. Gesproken is namelijk over de vraag wat een „gelijksoortige school” is. Zulks naar aanleiding van een aanvraag om stichting van een Hervormde school te Enter.

De kwestie werd ter sprake gebracht door een aanvraag om stichting van een bijzondere school te Enter.

De Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Enter heeft een aanvraag ingediend om krachtens artikel 72 der L.O.-wet 1920, de gelden beschikbaar te stellen voor stichting van een bijzondere school voor gewoon lager onderwijs te Enter.

Zooals bekend is voor het verkrijgen van de medewerking der gemeente het noodig, dat uit de aanvraag blijkt, dat de school bij opening door tenminste 50 leerlingen zal worden bezocht.

Blijkens de overgelegde lijst zal de school bij opening worden bezocht door 57 leerlingen. Onder deze leerlingen bevinden er zich 2, die bij de opening der school, op 1 September 1939, nog niet kunnen worden toegelaten en derhalve niet mogen worden medegerekend. Voorts komen op de lijst 4 leerlingen voor, waarvan niet vaststaat, dat zij bij opening der school nog leerplichtig zullen zijn. De vraag of deze 4 leerlingen mogen medetellen kan onbesproken blijven, wil ook zonder deze nog het vereischte minimum van 50 aanwezig is, merken B. en W. op.

Na het indienen der aanvraag hebben 3 ouders, wier handteekeningen op de overgelegde lijst voorkomen, verklaard, dat zij hun kinderen (in totaal 9) niet naar de op te richten school zullen zenden. Voorts heeft de Vereeniging „Zandbergen” te Amersfoort aan den burgemeester medegedeeld dat, wanneer zich onder de opgegeven leerlingen kinderen mochten bevinden, die onder haar zorg ressorteeren, deze opgave als ongeldig dient te worden beschouwd, indien de betrokken pleegouders niet een toestemmend schriftelijk bewijs van haar kunnen overleggen. Op de lijst komen inderdaad 2 leerlingen voor, waarover genoemde vereeniging de voorgedij

petentie. Wel hebben wij echter te oordeelen, of de ingediende stukken conform de wettige voorschriften zijn, in de L.O.-wet vervat, en dit meen ik in ontkennende zin te moeten beantwoorden. Ik tref op de lijst aan de namen van 16 kinderen, die op dit oogenblik de school met den Bijbel te Enter bezoeken en daar als leerling zijn ingeschreven. In art. 73 der L.O.-wet wordt gezegd: lid 4 onder b. waar het gaat over leerlingen die niet mogen worden meegerekend het volgende: Niet meegerekend mogen worden leerlingen, die de door hen bezochte gelijksoortige bijzondere school zouden verlaten, doch voor wie in die school in de voor hen bestemde klasse plaatsruimte beschikbaar zou blijven, tenzij de woningen dier leerlingen meer dan 4 K.M. van de door hen bezochte gelijksoortige bijzondere school verwijderd is en zij op het tijdstip, waarop de verklaring wordt afgelegd, de door hen te verlaten school reeds gedurende ten minste zes maanden hebben bezocht. Hieruit blijkt voldoende, dat deze leerlingen voor het in de wet vereischte aantal van 50 niet mogen meetellen.

Nu is de meening van het dagelijks bestuur, dat het hier in de zin der wet een andersoortige school betreft, ook dit meen ik te moeten ontkennen, op grond van adviezen die ik heb mogen ontvangen, en waarin het volgende wordt verklaard, aldus de heer ten Hove.

„De richting van de door de leerlingen bezochte school en van de nieuw op te richten school moge hemelsbreed verschillen, zij doet niets ter zake. Men mag dus voor de stichting van een Protestantsch-Christelijke School zelfs leerlingen van een Rooms-Katholieke, of van een Neutrale Bijzondere school niet meetellen. De wet (art. 73, lid 4 onder a en b. der L.O.-wet) is in dit opzicht volkomen duidelijk. Daar is weliswaar sprake van „gelijksoortige” scholen, maar onder gelijksoortigheid verstaat de wet hier „technische” gelijkheid. M.a.w. een school voor gewoon lager onderwijs is gelijksoortig aan iedere andere school voor gewoon lager onderwijs; een school voor uitgebreid lager onderwijs aan iedere andere school voor Ulo.

Dat de wet hier niets anders kan bedoelen, blijkt — behalve uit de geschiedenis van de totstandkoming der bepaling — wel ten duidelijkst daaruit, dat in genoemde wetsbepaling onder a sprake is van een „gelijksoortige” openbare school.

Had de wet hier de richting op het oog, dan zou de heele bepaling dwaasheid zijn, omdat ten aanzien van de openbare scho-

zo objectief mogelijk te doen. Beide partijen waren sterk overtuigd van eigen gelijk. En: de schoolkwestie is niet los te zien is van de kerkelijke modaliteitskwestie. Voorts: de tenen waren zo lang dat men er vandaag nog op kan gaan staan. Niettemin:

Omstreeks de negentiger jaren van de vorige eeuw was er al over gesproken een bijzondere (protestantse) school te stichten. De rooms-katholieken was het ook gelukt. Nu waren die in het voordeel: alle katholieken leerlingen gingen mee. Het was de vraag of alle protestanten ook zouden willen vertrekken uit de openbare school. Bovendien moest een school toenmaals vrijwel geheel door de ouders zelf gefinancierd worden. (zoals breder beschreven in de paragraaf waarin de r.k.-scholen worden behandeld). Een ander verschil: de openbare school had grotendeels leerkrachten die lidmaat waren van de Hervormde kerk, het hoofd was meestal zelfs iemand met een belangrijke functie aldaar, (kerkelijk ontvanger, b.v.) Veel ouders van hervormde kinderen voelden dus niet zoveel voor een omzetting.

Aan het begin van deze eeuw kreeg de ("ongedeelde") hervormde kerk duidelijk richtingen, die zich steeds scherper naast elkaar gingen profileren. De Gereformeerde Bond, de Confessionele Vereniging, de Ethischen, de Vrijzinnigen. Overigens: In de tijd van Ds. Vinke werd in de notulenboeken al gezinspeeld op "de thans heersende meningsverschillen". En dat was tussen 1885 en 1888.

Onder de predikanten Bus, Koldewijn en Mulder en de vacaturetijd daarna (tussen 1914 en 1932) rekende de kerkeraad zich tot de Gereformeerde Bond en vermeldde dat uitdrukkelijk in de notulen.. In die tijd werd de School met de Bijbel gesticht, waar alle ouders van de Gereformeerde kerk hun kinderen naar toe zonden en zo ongeveer ook die hervormde ouders welke sympathiseerden met de Gereformeerde Bond. De tweede voorzitter, Ds. Koldewijn was er lid van, terwijl de eerste voorzitter van het bestuur gereformeerd was, nl. de predikant Parlevliet.

Een deel van de hervormden had een veel sterkere voorkeur voor alles wat links zat van de Gereformeerde Bond en liet de kinderen dus op de openbare school waar het hoofd ook meer die richting toegedaan was.

Toen het hoofd Koldewey naar Holten vertrok en de openbare school qua leerlingenaantal

achteruitging, namen enkelen het initiatief om de openbare school om te zetten in een hervormde school. Een aantal ouders voelde daar niets voor, die wensten dat Beltman de opvolger van Koldewey zou worden en dan de boel laten zoals 't was. Een ander deel voelde er wel voor en trachtte de voorstanders van openbaar onderwijs te overtuigen van 't nut van omzetting. Als er nu ook nog een aantal kinderen van de School met de Bijbel overgeheveld kon worden, zat men op het magische, wettelijk minimum vereiste getal van 50 leerlingen.

De predikant, Ds. Van der Staay, niet uitblinkend in een sterk gevoel voor tact, moeide er zich nogal mee. Hij opende een overleg-vergadering met het lezen van Jeremia 16:20 en 17:5-17. ("ik heb toch niet aangedrongen meer dan eenen herder achter U betaamde?") En nu begon de slag om de leerlingen. De School met de Bijbel wilde geen leerlingen missen en vreesde dat straks beide scholen een noodlijdend bestaan zouden voeren.

Er kwam nu een situatie van touwtrekken, belist niet onder andermans juk willen doorgaan, raadplegen van Haagse deskundigen als Tilanus, mr. J.J. Hangelbroek, prof. dr. J. Severijn, de Vereniging voor Christelijk Volks Onderwijs en de Unie van Scholen met de Bijbel en zodoende stapelden de papieren zich op. Ook de emoties. Ouders kregen ineens veel mensen op bezoek. Om de naam op een lijst te zetten. Om de naam te laten schrappen. Op het laatste nippertje werden namen geschrapt danwel toegevoegd op de lijst die naar Gemeente Wierden moest waar het groene licht vandaan diende te komen. Ook toen de lijst al onderweg was wilde men nog mutaties aanbrengen.

Het college van B & W verleende een gunstig prae-advies. Vervolgens was er de raadsvergadering met een verhit debat over de vraag "of de wet tegen de wet werd uitgespeeld". De juridische vraag was namelijk of de School met de Bijbel en de openbare school wel of niet volgens de wet ongelijksoortige scholen waren of dat er sprake was van "specimen van byzondere scholen".

De tegenstanders meenden van niet en beriepen zich op Artikel 73 van de Onderwijswet. De voorstanders van de nieuw te stichten school meenden van wel en beriepen zich op artikel 5. B & W wilde de aanvraag steunen. Interessant is het artikel van 1 februari 1939

(Dagblad van het Oosten), met bijna woordelijk verslag van de beraadslagingen. (De R.K. fractie: "De Katholieken staan boven de partijen (geroep: nou, nou, nou.") ("De Heer Hietland meent, dat de raad algemeen wel zal betreuren, dat er een nieuwe school in Enter zal komen (geroep: Juist"). ("De heer van den Elst had gedacht dat B & w den raad hadden geadviseerd om, zoolang het niet juist vast staat wat de wet hier eigenlijk onder gelijksoortig verstaat, de aanvraag niet in te willigen. Misschien wil men er iemand een plezier mee doen. De voorzitter: De heer v.d. Elst moet geen persoonlijke dingen aanhalen"). De raad koos voor "gelijksoortigheid". Voor de wet zou er dus geen verschil in schoolsoort zijn en men trok 16 leerlingen van de vijftig af, men zat onder de grens en men kreeg dus geen medewerking. Men tekende beroep aan bij de Provincie, tenslotte bij de Kroon en kreeg daar op 12 augustus 1939 ook nul op 't request.

De strijd was beslist maar de sfeer was er niet beter op geworden. Temeer ook omdat er binnen de kerk een felle strijd was geweest i.v.m. de z.g. tienjaarlijkse stemming, die plaats had op 25 februari 1931, waarbij de kerkeraad (Gereformeerde Bond) verloor van de progressievere richtingen.

Inmiddels was G.J. Beltman hoofd geworden van de Openbaar gebleven school.

Na zijn dood in '57 werd de heer Kiela hoofd tot 1960 toen hij vertrok naar de school in Elsenerbroek. En daarmee was een eind gekomen aan het openbaar onderwijs in Enter.

En daarmee is het verhaal van de openbare school compleet. Wat overbleef was het gebouw, dat inmiddels ook al lang is afgebroken. Het dateerde van eind vorige eeuw.

In 1873 waren er plannen om te bouwen. Maar het plan was te duur. De Raad wilde geen f 14.000,- uitgeven. Het tweede plan was goedkoper: f 12.000,-.

In 1876 was het gebouw klaar en toen ging de burgemeester (Putman Cramer) persoonlijk op inspectie uit. Hij had allerlei opmerkingen (roosters die op hun kop lagen, gesop van muursaus, een ongewitte muur en een privaat waarvan de bril geheel vervuild was met verf. Een timmerman was slaags geraakt met een schilder die zijn gereedschap had laten natregenen wat hem op 15 dagen celstraf kwam

te staan met een boete.

Begin 1877 kregen de kinderen "rijst-milk en krentebroodjes", verder elk een prent. De aannemer met zijn werkvolk kreeg een morgendrank. Honderd één jaar later verhuisde de bevolking naar de Voormors.

DE SCHOLEN VAN NU

Er zijn nu dus 4 bijzondere scholen: de School met de Bijbel (thans "Wegwijzer" genoemd); Hervormde school ("Roerganger"); de Sint Joseph- en de Mariaschool. Zo te zien zijn de namen of toenamen gekozen met het oog op het motto "te land ter zee en in de lucht".

Maria- en St. Josephschool

Het Rooms-katholiek onderwijs kreeg voor het eerst gestalte in 1890. Herman Kerkhof, die het boekje "St. Josephschool Enter, 1891 - 1988," samenstelde, vraagt zich af "waarom er in Enter al zo vroeg met een katholiek school gestart werd. Hellendoorn vierde onlangs 65 jaar katholiek onderwijs en startte dus pas in 1923; Wierden kreeg in 1912 zijn eerste katholieke school. Zelfs Almelo was later dan Enter en kreeg in 1907 zijn katholiek school met als eerste hoofd, opmerkelijk genoeg, Willem op den Akker, die eerst hoofd van de St. Josephschool in Enter was geweest. Ook in Rijssen is het katholiek onderwijs van latere datum. Bij de schoolwet van Mackay, die in 1889 tot stand kwam, werd weliswaar een zeer bescheiden financiële tegemoetkoming voor het bijzonder onderwijs geregeld, pas in 1917 werd het bijzonder onderwijs financieel gelijkgesteld met het openbaar. De stichtingskosten in het geheel en de exploitatiekosten voor een zeer belangrijk deel zijn destijds dan ook voor rekening van het schoolbestuur gekomen. Aangezien in die tijd het kerkbestuur tevens schoolbestuur was, kunnen we er rustig vanuit gaan dat de parochie voor de kosten opdraaide. Als men dan ook nog in aanmerking neemt dat Enter in die tijd allerm minst een welvarend dorp was, zo was het des te opmerkelijker dat men zich zulke grote financiële inspanningen getroostte. Waarschijnlijk hebben een aantal zaken een rol gespeeld..." Tot zover Herman Kerkhof in het voortreffelijk

Leerlingen van de School met de Bijbel in 1961.

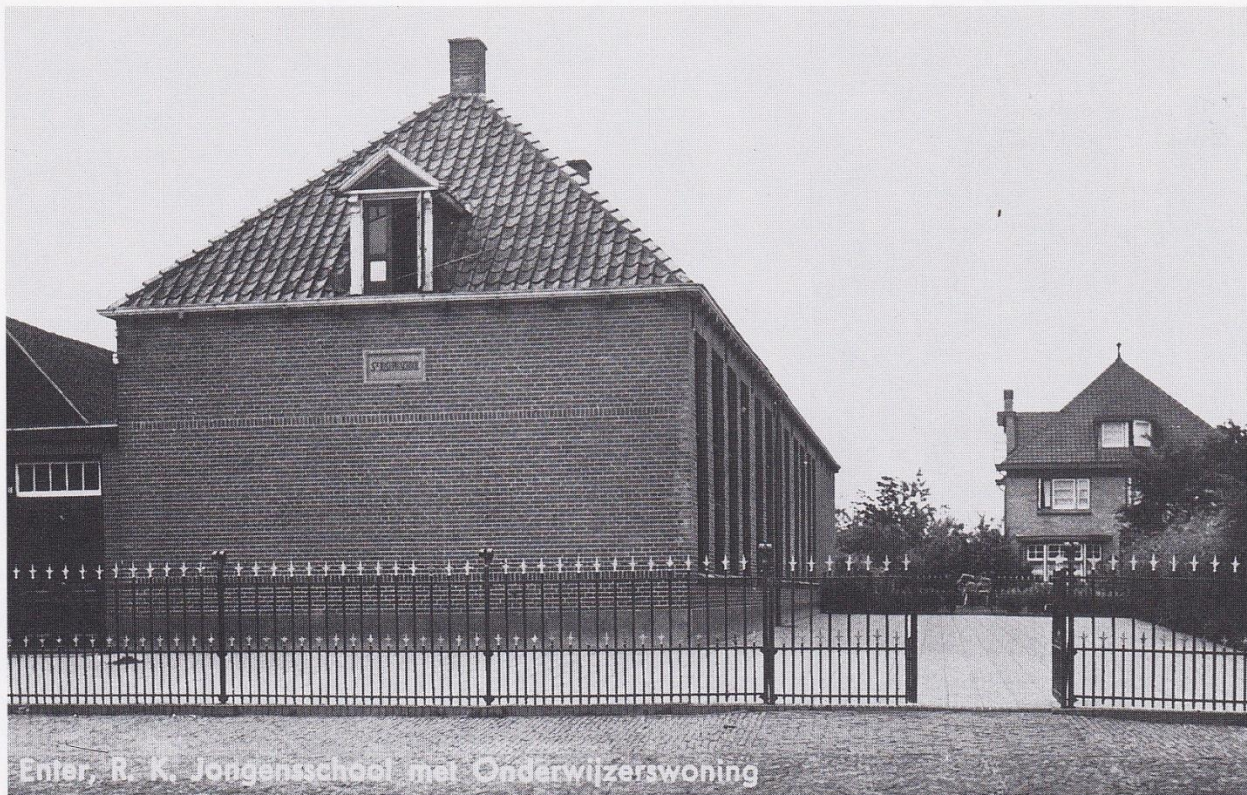
De R.K. jongensschool, links boven: Het hoofd Kemperink

Foto uit 1910 van de toenmalige O.L.S., links: Het hoofd Prakken.

De Mariaschool, links: zuster Gerriona (ca. 1933).

De vroegere R.K. jongensschool.

werkje over het R.K. onderwijs. Hij vermoedt als oorzaak dat de openbare school toch een te duidelijk protestantse signatuur had, dat daar geen r.k. onderwijzers les gaven en dat pastoor Luttkhuis een zeer energiek leider was.

Dat laatste deed 't 'm. Al in 1830 laten de onderwijsrapporten zien hoe de pastoors nogal gebeten waren op te gekleurd openbaar onderwijs. Door toedoen van de pastoor in Vriezenveen "werd het Bijbellezen afgeschaft, doch niet dan langzamerhand en schier onopgemerkt, omdat de Protestanten zich tegen die afschaffing verzet hadden", in Agelo en Tubbergen werd het psalmzingen ook achterwege gelaten "om den Roomschegezinden geen aanstoot te geven", "de Pastoor die de zangwijzen, die op de scholen in gebruik zijn, te veel overeenkomst meent te vinden met het Protestantsche kerkgezag".

Zo zal ook de in 1839 geboren pastoor Gerardus Joannes Luttkhuis gepleit hebben voor onderwijs met eigen identiteit. In 1891 legde hij de eerste steen voor het gebouw aan de Dorpsstraat dat aanvankelijk 2 lokalen had. Het eerste hoofd der school was Wilhelmus Antonius Sluiter, in 1863 in Zwolle geboren. Hij kwam van een school uit Amersfoort. Met zijn

vrouw, Johanna Catharina Maria van Oorschot trok hij zolang in de pastorie. Onderwijzers uit die tijd waren o.a. Louis Alexander Drigny, geboren te Singhawang, Oost-Indië, Adrianus Adolf Suurmeyer, van Wildervank, en Jan Arnoldus Boelens uit Steenwijkerwold. Later werd er een hoofdenwoning gebouwd aan de Disselsweg. Johannes op den Akker volgde Sluiter op, op 15 mei 1903. Hij kwam uit Enschede en vertrok naar Stad Almelo, op 25 juli 1907. Vervolgens kwam Hermannus Pasmaan, op 26 oktober 1907. Toen kwam Kemperink, in 1912 en hij bleef wat langer, n.l. tot 1939. Hij maakte dus ook de bouw van de nieuwe R.K. kerk mee, organiseerde de ceremonie bij de ontvangst van de bisschop ter gelegenheid van de inwijding van het nieuwe kerkgebouw en bij de inwijding van pastoor Heimerikx, en werd zo voor de r.k. gemeenschap wat de andere hoofden al waren voor de protestantse helft van Enter. Om het rijtje af te maken: F. Wegdam 1939-1946; F.D. de Jong 1946-1959 A. Jacobs 1959-1977, vervolgens kwam F. Poelman in 1977 en hij is er tot op de huidige dag.

De St. Josephschool werd nieuw gebouwd in 1891 (nu het pand links naast drogisterij Wedda) Het deed als zodanig dienst tot 1957.

Toen werd de nieuwe St. Josephschool gebouwd.

De Mariaschool kreeg gestalte in 1921, toen de financiële gelijkstelling meer armslag gaf. De uit Rijssen afkomstige H. Hodes werd het eerste hoofd. In 1923 werd de schoolbevolking gescheiden: de jongens naar de St. Joseph, de meisjes naar de Mariaschool. In 1971 was er weer sprake van coëductie. Hodes bleef er een jaar of twee en vertrok naar Bornerbroek. Opvolger van Hodes was Pikkemaat. (Van deze twee zijn geen gegevens in de archieven van Wierden te vinden, het is niet onwaarschijnlijk dat ze buiten gemeente Wierden gehuisvest waren.)

In 1927, tegelijk met de kerk, pastorie en het zusterhuis kwam ook de bewaarschool St. Theresia. Van de Zusters Franciscanessen waren er diverse zusters Hoofd. Tot 1931 sterk wisselend, in 1936 nam zuster Liberata de leiding op zich. In 1937 werd zij opgevolgd door zuster Augustinus. Zij bleef hoofd tot 1970 toen J. Workel hoofd werd.

De School met de Bijbel.

Officieel heette de School met de Bijbel: De Vereniging tot Stichting en Instandhouding van Scholen met de Bijbel te Enter.

De Statuten werden goedgekeurd op 19 11 1919.

Er is een "lijst van ouders, welke hieronder door onderteekening verklaren hunne kinderen, welke voor ter schoolgaan in aanmerking komen op de School der Christelijke Schoolvereeniging te Enter te plaatsen, zoodra door haar eene Chr. School geopend wordt", 39 gezinnen, samen 70 kinderen tellend.

Op 14 oktober 1920 stond in de notulen: "Voorts werd besloten, dat de voorzitter van den kerkeraad a.s. woensdag eene vergadering van de gemeente zal beleggen om te trachten langs dien weg te komen tot verkrijgen van christelijk onderwijs op gereformeerden grondslag in de gemeente Enter. Op 29 10 1920 geven enkelen zich op als leden".

De School met de Bijbel.

In 1922 werd een acte gepasseerd betreffende de aankoop van de grond die nodig was voor de bouw van de school. Het betrof een perceel bouwland E 2145 van Hendrikus Lammertink, koopman; de weduwe van Albert Lammertink, en Hermannus Evert Johannes Lammertink, landbouwer. Voorts nog een perceel bouwland E 2146 van Herman ten Brinke en Lucas ten Brinke.

Het bestuur van de School met de Bijbel bestond uit de heren M.D. Parlevliet, (voorzitter) G.J. Koldewijn, tweede voorzitter, G Morsink, G.J. Rohaan, A. Pluimers, D. Getkate en J. Veldhuizen van Zanten. Uit de samenstelling blijkt dat er evenredigheid bestond in de vertegenwoordiging van leden van Gereformeerde en Ned. hervormde kerk.

Het gebouw is in grote lijnen gebleven zoals 't werd geplaatst in 1921, al is er uitgebreid en gerenoveerd.

De School met de Bijbel heeft weinig hoofden "versleten": Het eerste hoofd was Geert Borgert Dijken, die gehuwd was met Christina Anna Ludera te Gussinklo en dus zwager van dokter Veldhuizen van Zanten. Er was afgesproken dat voorzitter van 't schoolbestuur en hoofd der School afwisselend hervormd en gereformeerd dienden te zijn. Het eerste hoofd nu was gereformeerd. Hij was in 1875 geboren. Toen hij in 1935 40 jaren dienst had gedaan ging hij met pensioen en vertrok naar Aalten. Hij werd opgevolgd door Jacob Timmerman die aangesteld werd op 1 mei 1936. Deze werd in 1960 opgevolgd door P. Monteban, die in de zomer van '79 afscheid nam. In januari 1980 werd hij opgevolgd door het huidige hoofd G.J. Welink.

Hervormde School

In 1959 vond de oprichting plaats van de "Stichting hervormd onderwijs te Enter" getekend door J. Kornegoor, J. Hiltjesdam en Joh. Langenhof. "De betreffende ouders hebben op één uitzonderlijk geval na de lijst ondertekend." De kerkeraad van de hervormde gemeente verklaarde zich op 21 juni 1960 akkoord en stelde zich achter de plannen om een school te vormen voor alle hervormde ouders. Diverse ouders die hun kinderen de School met de Bijbel lieten bezoeken, zaten daar niet op te wachten. Er was dus opnieuw reden tot lawijt dat voor het laatst nog eens te horen was

toen de predikant Ds. D. Driebergen geen voorzitter wilde zijn van het desbetreffende bestuur.

De Hervormde school kon met nog minder hoofden toe. De school startte in 1960 met als hoofd J.J. Tijl. Die werd in 1989 opgevolgd door J. Dorrestein. Het oude gebouw werd in 1978 verlaten, toen verhuisde de bevolking naar De Roerganger in de Voormors.

De school in de oorlog.

Toen op 10 mei 1940 de Duitsers binnenvielen leek er eerst weinig te veranderen. Voor het oog was dat ook zo, maar geleidelijk aan probeerde de bezetter steeds meer greep te krijgen op de bijzondere scholen die niet in handen waren van gemeentebesturen die onder controle stonden van 't liefst foute- burge-meesters.

Er is -op papier- niet veel bewaard gebleven over zaken betreffende onderwijs en oorlog. Toch is daarover nog 't een en ander teruggevonden met betrekking tot de School met de Bijbel.

Zo was er een brief van de onderwijs-inspecteur die niet meer onder het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschap viel maar Departement van Opvoeding, Wetenschap en Kultuurbescherming, te 's-Gravenhage. De inspecteur schrijft aan Timmerman, toen dus nog steeds hoofd van de School met de Bijbel: "Deventer, 26 November 1941. Naar aanleiding van uw schrijven van 23 dezer, heden ontvangen, heb ik de eer U te berichten dat U persoonlijk verantwoordelijk zijt voor het gebruiken van verboden boeken, voorkomende in mijn schrijven van 18 November 1940 No.40.1410. Ik verzoek U mij daarom omgaand te berichten dat de verboden boeken niet meer op Uw school gebruikt worden. Ontvang ik dit bericht niet onmiddellijk dan zullen krachtige maatregelen genomen worden. w.g. J.A. Ladage." Ook de inspecteurs waren "fout", zoals gemelde Ladage en later Kruinink. Wie de lijst van verboden boeken bekijkt vraagt zich af waar zo'n inspecteur zich druk over maakte. Men ziet er schrijvers op staan die zeker niet door leerlingen gelezen werden, namen van filosofen, historici en zowaar toch ook nog een Nederlander: Den Doolaard, die in die dagen de stem was van Radio Oranje in Londen. Maar ook die werd op

een lagere school niet gelezen.

Niet iedereen was in de oorlog even bang.

Het bestuur van de School met de Bijbel liep duidelijk risico's toen het de bezetter liet blijken toch niet altijd in alles mee te willen werken:

"10 feb 1942.

Aan den Secretaris-Generaal van het Departement van Opvoeding, Wetenschap en Cultuurbescherming, te 's-Gravenhage. Hoogedelgestrenge Heer,

het bestuur der Ver. tot Stichting en Instandhouding van Scholen met de Bijbel te Enter acht zich verplicht U mede te delen dat het zich in de onmogelijkheid ziet geplaatst bij benoemingen en ontslagen dat besluit verder na te leven. De verantwoordelijkheid, die op het bestuur en op de ouders die het vertegenwoordigt rust, voor de handhaving van Gods geboden in de opvoeding en het onderwijs der jeugd, heeft het om des gewetenswille tot deze beslissing genoopt. D. Getkate Hzn, J. Rohaan, secr."

De onderwijzer Acda werd op een gegeven ogenblik samen met anderen gegijzeld. Er is een bericht van 12 Maart 1945: "alle gijzelaar zijn inmiddels teruggekeerd, alleen Acda niet, vermoedelijk omdat hij de jongste is (31 jaar) en dus onder de leeftijd voor de arbeidsinzet valt. Vorige week is Acda naar Zwolle gevoerd en daar te werkgesteld. Hij vertoeft in het Straflager, Stadsschool a.d. Berkumerweg."

De (toenmalige) onderwijzer R. Doorn die van 1 januari 1937 tot 1 augustus 1946 verbonden was aan de School met de Bijbel (later hoofd van de school in Notter) herinnert zich nog 't een en ander uit die tijd. Hij was in de kost bij Künnekes-Gert, slager Koenderink. Eerst was er de mobilisatie. Het Hoofd, Timmerman, hoorde bij de cavalerie, en moest ook onder de wapens. Doorn moest zich in Harderwijk melden en maakte het begin van de oorlog mee op vliegveld Soesterberg. Hij kwam eind juni 1940 weer in Enter terug, trouwde en werd in het huis van de dames Prakken gevestigd. Later werd een ander deel van het huis gevorderd door de commandant van de Duitsers. Hij moest zich in '43 weer melden als krijgsgevangene. Timmerman, die de akte Duits had en verondersteld werd in die taal les te geven (wat door de bezetter verplicht was gesteld) hoefde derhalve niet weg. Op de dag dat Doorn zich moest melden kwam de inspec-

teur, Kruinink, terstond kijken of hij ook echt wel vertrokken was. Dat was het geval, maar niet uit Enter. Doorn dook onder en gaf pro deo les in Notter. Het gevaarlijkst was de dagelijkse voettocht naar Notter, met name bij het Veer, waar de Wierdense weg moest worden overgestoken. Toen koningin Wilhelmina jarig was, 31 augustus 1944, kwam het personeel, zo voltallig mogelijk, bijeen ten huize van het Hoofd, Timmerman, om er in trouwpak of deftige jurk feest te vieren.

Acda, ook onderwijzer aan dezelfde school, werd gepakt ten huize van Ter Haar, 'n "Katteliersboer". Daar lieten de Duitsers per ongeluk een lijst liggen met de namen van degenen, die opgepakt moesten worden. De dochters van Ter Haar schreven haastig de namen over en legden de lijst weer neer zoals-ie was achtergelaten. De Duitsers haalden de lijst op en hadden dus geen idee van 't overschrijfwerk, waardoor de anderen alsnog of beter konden onderduiken, zoals Doorn zelf ook.

De oorlog sleepte zich voort. In de scholen lagen soms soldaten geïnterneerd en dan weer niet. In '44 was de School met de Bijbel bezet door de Duitsers. Later, in verband met het Ardennenoffensief, waar de Herrn mochten meevechten, werd de school weer ontruimd en kon er zo goed en kwaad als dat ging, weer lesgegeven worden.

"1 Febr. 1945

Als het weer goed blijft, begint Maandag 5 Febr. a.s. de school weer. Brandstof hebben wij niet, wij moeten ons voorlopig behelpen met één lokaal. Wij hopen dat ieder die dit doen kan, mee helpt om de kachel warm te houden. Mocht er zoveel brand komen, dat het ons verantwoord lijkt twee kachels te stoken, dan zou met ingang van 12 Febr. het aantal lesuren verdubbeld kunnen worden. Tevens zal nog huiswerk opgegeven worden. Zijn er huismoeders die een verwarmde kamer of keuken van hun huis over hebben voor het geven van onderwijs aan kleine groepjes van b.v. 6 of 8 kinderen uit de buurt, dan hiervan gaarne bericht. Om misverstand te voorkomen wijzen wij er nog op dat evenals andere jaren 1 April a.s. wel nieuwe leerlingen worden geplaatst. Jac. Timmerman."

Dan was er nog dat "Plan voor de Luchtbescherming voor de Scholen met de Bijbel te Enter:

a. Hoofd van de luchtbeschermingsdienst voor de school is het hoofd der school: Jac. Timmerman. Plaatsvervangend hoofd: G. Acda. Verder worden enige oudere leerlingen geoeffend in het behulp zijn van het personeel. In geval van nood kan men zich wenden tot:

1 omwonenden

2 het hoofd van de luchtbeschermingsdienst te Enter

3 het hoofd van de politiedienst te Enter

4 het hoofd van de medische dienst te Enter

Al deze personen zijn zeer vlug per fiets of ook telefoon te bereiken

b. het alarmsignaal voor de hele school geldend, is een fluitje dat in alle klassen goed hoorbaar is

c. op het alarm zoeken de leerlingen een schuilplaats onder de bank

d. H. Timmerarends en C. Velder zijn aangewezen voor het verlenen van EHBO

e. in de gang is voor het blussen van brandbommen en secundaire branden het volgende aanwezig;

1 zandbak

2 emmer water

3 schop

4 ladder

f. door G. Acda worden zo nodig de kachels afgesloten en wordt toezicht gehouden op de school en naaste omgeving.

g. bij alarm mag niemand de school verlaten. Komen ouders de kinderen halen, dan worden deze slechts meegegeven voor risico der ouders.

dit plan is opgemaakt door het hoofd der school en vastgesteld door het bestuur der school,

Enter, 20 April 1943".

DE SCHOLEN IN ENTERBROEK, RECTUM, YPELO

Gebrekkig in de spel- en leesconst

Uit veel documenten blijkt dat de scholen van Enterbroek, Ypelo en Rectum sterk met Enter verbonden waren. Vandaar dat we hier in 't kort ook iets over de desbetreffende schoolgeschiedenis vertellen:

In de markeboeken is in 1764 sprake van de nieuw te bouwen school in Enterbroek. De marke wil er (eenmalig) tachtig gulden aan

spenderen. Gradus Schuitemaker (degene die een zompenwerf timmerde) ging er naar toe en begon er te timmeren. Hij kreeg de tachtig gulden en later ook nog eens f 45,— voor planken en "latten aan de Broekschool" In 1768 blijkt ene B. Hiltjesdam er schoolmeester te zijn.

In 1799 overleed Hiltjesdam en nu wilde men graag Hendrik ter Horst hebben, "wonend op den zijen op 't Bornerbroek". De Enterbroekers stuurden een aanbevelingslijst aangevoerd door G. W. Immink (de dominee van Enter), terwijl Hendrik ter Horst in sierlijke krulletters een brief zond "Aen het Departementaal bestuur van den Ouden IJssel" want de Franse tijd was aangebroken. Ter Horst moet zich voorgenomen hebben flink wat indruk op de heren te maken want hij zwaait met erg dure woorden.

Hij presenteerde de Acte van beroep, de attestatie van den Deputatis classis en de Acte van Civismus "met het zeer eerbiedig verzoek "dat Gij hem tot den voorzijden post wild gelieven te approberen en confirmeren, niet alleen, maar hem tevens wegens het tractement aan dit ampt van s Landswegen verzogt op een of ander comptoir van dit Gewest te adsigneeren."

De door de Provincie bestelde heren Elsinga (schoolhoofd te Rijssen) en Eskes gingen aan de slag en brachten rapport uit van hun onderzoek. Ze vonden Ter Horst "gebrekkig in de spel- en leesconst, schrijven gemeen (=gevoon); in de Cijfferconst geheel niets ervaren. Dog er diende ook in aanmerking genoomen worden, de geringheid van het Dorp zoo als voornoemde ter Horst ons betuigde, zoude het Tractement in Emolumenten 's jaarlijks maar 40 Gulden bedraagen. De kinderen uit Enterbroek moesten het dus maar met zo iemand doen, "dat voor de jeugd zeer beklagenswaardig is".

Ter Horst kreeg alzo geen attest van bekwaaamheid.

Niet helemaal duidelijk is of Ter Horst toch nog is benoemd. Wel dat in 1818 Hendrik Mekenkamp schoolmeester werd in Enterbroek. Sinds mensenheugenis hadden er al Mekenkamps voor de klas gestaan, afkomstig van het al in 1380 genoemde erve Mekinchem in Ypelo. De eerste was Jan Wessel. Verder: zijn zoon Berent, diens broer Jan (geboren

Personeel van de School met de Bijbel. Zittend links: G. Acda, staand links: meester Doorn, midden: 't hoofd Timmerman.

1756) en zijn zoons Gerhardus (geboren 1807) en Hendrik (geboren 1797). De in Enterbroek aangestelde Hendrik Mekenkamp overleed op 5 mei 1848 en nu werd de dienst daar waargenomen door zijn broer J. Mekenkamp, onderwijzer in den 4e rang, die ook al les gaf in Ypelo, in een kamer van zijn woning.”

Zo omstreeks 1850 werd duidelijk dat niet elk buurtschap een eigen school zou kunnen houden. Daarvoor was het leerlingenaantal, per buurtschap afzonderlijk, te gering.

Gerhardus Mekenkamp had de scepter gezwaaid in Rectum, in 1841 was hij overleden. Daar was inmiddels Hendrikus van Wijngaarden aangesteld, eerst als ondermeester, afkomstig uit Oene, gehuwd met Geeske Volbrink. Hij was een broer van Jan van Wijngaarden die een poos later in Enter zou beginnen als Hoofd. De school in Rectum stond nabij het huidige erve Moccelencate, voorheen Bokdam.

En in Ypelo wil men ook graag een echte, eigen school.

In 1858 wordt de school in Enterbroek opgeheven. Dat was vooral te danken (of te wijten) aan de nieuwe Pasweversbrug, waardoor Enter beter bereikbaar werd. Een deel van de Enterbroekse kinderen kon nu dus naar de

openbare school. Bovendien kon Jan Mekenkamp mooi meeverhuizen en dan schoolmeester worden van de school in Rectum. Het schoolgebouw van Enterbroek stond op 'n skooln-bealt achter het huidige pand van Klein Nagelvoort aan de Schipdamsweg. Het gebouw werd afgebroken en overgebracht naar het Exo, waar het na wederopbouw weer dienst deed als tolhuisje. Het staat er nu nog. In Enterbroek stond dus geen school meer. Nu werd het nog kiezen tussen Rectum danwel Ypelo, want in elke buurtschap een eigen school werd voor de gemeente te kostbaar.

“Wien het nooit naar den zin is te maken.”

In Rectum waren meer inwoners 351, en in Ypelo 225. Maar in Ypelo konden toch ook nog wat kinderen uit Enterbroek naar school. Van groot belang was de vraag, welke school het best bereikbaar was. “De passage thans tussen Rectum en Ypelo wordt door een boot of schuit opgehouden en zal worden verbeterd door een brug of voldoende vonder met een weg daar heen lijdende. In 1855 was er al een weg aangelegd “vanaf het Exoo naar den Aadijk in Rectum”. Ypelo krijgt dan het voordeel van de twijfel en krijgt een school.

Het huidige tolhuis "Exo", voorheen school in Enterbroek.

verder de grootste pruttelaar die ik ken, wien het nooit naar den zin is te maken."

De Commissaris des Konings opponeerde: "De reden waarom Klazinga klaagt ligt alleen in de omstandigheden. De andere hoofden hebben nog andere bronnen van bestaan in kerkelijke bediening, of vinden in hun landbouwbedrijf waarschijnlijk een ruimere bron van inkomsten dan in hunne school." Hij voegt eraan toe dat de inwoners van Rectum en Ypelo hem zelfs een varken hebben geschonken "daar zij medelijden met hem hebben."

Na Klazinga was de beurt aan Elsius Adrianus van der Sluis, de doopsgezinde onderwijzer die van Dalfsen kwam en daar getrouwd was met Sophia Johanna Eshuis. Van der Sluis was in 1866 geboren in Zwolle. Hij vertrok op 18 oktober 1906 weer naar Dalfsen. Jan Dijkhuis volgde hem op. Die was eerder al onderwijzer geweest in Notter en was daar tussen 1901 en 1904 kostganger geweest van het hoofd Van Kregten. Hij was in Kloosterburen geboren maar was voor zijn komst naar Ypelo werkzaam geweest in Arnhem. Hij liet zich eerst door zijn moeder verzorgen maar trouwde in 1910 met de onderwijzeres Teetske Jeannette Goverts uit Rheden.

De school werd vervolgens gediend door de hoofden Kuysten, De Vries, Frens en Schrooten. Het schoolleven kabbelde genoegzaam voort.

Dat wil zeggen, tot in de oorlog. Uit een brief van 19 januari 1945 van B & W aan de Inspecteur in Deventer:

"deel ik U mede, dat de heer J.W. de Vries, hoofd der o.l. te Ypelo, in deze gemeente op 24 December j.l. is gearresteerd. Vermoedelijk als verdacht van hulpverlening aan een deserteur. Hij is nadien voor tewerkstelling weggevoerd naar Duitschland."

Na de oorlog, op 20 juni 1946, verzocht De Vries om een dag vrij, "daar hij als getuige is gedagvaard in het proces tegen den verrader Meyer te Almelo."

Pas na de oorlog, in de herfst van 1946, werd een Christelijk Nationale Schoolvereniging Rectum-Ypelo gevormd. G.J. Ooms was voorzitter, A. Nijland secretaris.

Toen het schoolhoofd De Vries vertrok - de bedoeling was dat hij per 20 augustus 1947 hoofd zou worden in Hilversum - meldde zich een delegatie van het schoolbestuur bij B & W. Nu men toch bezig was met de omzetting zou men het op prijs stellen mee te mogen praten

De eerste steenlegging van de Chr. School in Ypelo. Voorgrond links: G.J. Ooms, rechts: J. ter Keurs, achtergrond: aannemer Brunnenkreef, geheel rechts: H.J.H. Hinsenveld, daarnaast: H. Lankamp.

Bouw van de Chr. school te Ypelo. Links: J. Eertink, aannemer Brunnenkreef, 't hoofd B.J. Schrotten, G.J. Ooms (metselend), midden achter: B.J. Hommers, H. Lankamp, A. Nijland, J. ter Keurs, W. Rotman.

bij het benoemen van een nieuw hoofd.

B & W zat met een dilemma. Als men zich strikt formeel opstelde moest er een neutrale advertentie geplaatst worden voor de functie van schoolhoofd aan een openbare school. Er zouden veel sollicitanten zijn. Maar ze zouden zich wellicht allemaal terugtrekken als ze vernamen dat deze openbare school spoedig zou worden omgezet. Het zou handiger zijn meteen maar een schoolhoofd te vragen, passend bij de in aantocht zijnde christelijke school. Maar op dat moment zou men de onderwijswet overtreden. Op 5 juni werd in "De Vacature" (onderwijsblad van openbare signatuur) de toch maar een advertentie geplaatst zoals het wettelijk hoorde, zuiver toegesneden op de nog bestaande openbare lagere school. Precies een week later werd eenzelfde advertentie geplaatst in het "Correspondentieblad" (protestantse signatuur) met een speciale toevoeging: "Een vereniging tot stichting en instandhouding van een school met de Bijbel is opgericht en zeer binnenkort zal rechtspersoonlijkheid worden aangevraagd. Op grond hiervan zal de benoeming van het nieuwe hoofd geschieden na overleg met het schoolbestuur."

Er meldden zich 16 sollicitanten. Tegelijkertijd werden vragen gesteld in de Tweede Kamer, mede naar aanleiding van een artikel "Men solt", in Het Schoolblad van 12 juli 1947. Men was het daar niet eens met de gevolgde procedure: bij de benoeming van een schoolhoofd aan een openbare school "komt daar het bestuur van een Chr. school niet aan te pas".

In de Tweede Kamer werden vragen gesteld door Mevr. Van den Muijzenberg-Willemse. De hiërarchieke weg werd bewandeld: de Minister vroeg opheldering aan de onderwijsinspecteur, die weer navraag deed bij B & W, die zich in een lange brief probeerde vrij te pleiten. Het uitvoerige antwoord van de Minister kwam erop neer dat B & W eerst juist had gehandeld bij de plaatsing van de advertentie in het "openbare" schoolblad, (die 16 sollicitanten opleverde), zich vervolgens realiseerde dat die 16 sollicitanten waarschijnlijk niets zouden voelen voor een benoeming aan een school die wellicht nog slechts enkele maanden was beschoren, waarna B & W over de schreef waren gegaan door plaatsing van een advertentie in het christelijk vakblad mét de toevoeging dat bij sollicitatie sprake zou zijn van overleg met het komende schoolbestuur. Over-

rigens had B & W vervolgens de zaak weer recht gezet door alsnog niet met dat schoolbestuur te overleggen.

Nu werd het nieuwe hoofd benoemd. Het was ene in 1912 te Apeldoorn geboren Johan Frens, die eerst in Den Ham had gevolutairend, en nu uit Kootwijkerbroek kwam. Hij was in het bezit van de akten Duits en Engels. Hij werd op 21 juni 1948 benoemd. Het hoofd De Vries kon n.l. niet weg naar Hilversum omdat men daar nog geen woning voor hem had. De omzetting van openbaar naar bijzonder onderwijs verliep zoals was voorspeld. Niet alleen bleven bijna alle kinderen op de school - 35- maar diverse ouders die hun kinderen tot dan toe naar elders hadden gestuurd om daar christelijk onderwijs te kunnen volgen, schakelden nu ook over op Ypelo.

In december 1948 volgde nog een curieuze procedure. J. Frens verzocht B & W hem te ontslaan als hoofd van de o.l. school te Ypelo "in verband met mijn benoeming tot Hoofd der Bijzondere Lagere School aldaar. Zo kreeg Frens van de ene dag op de andere een nieuwe functie, al bleef hij schoolhoofd in hetzelfde gebouw en gaf hij les aan dezelfde kinderen. Hij kreeg een andere baas: het bestuur van de Bijzondere Lagere school aldaar.

De eerste -overgeleverde- notulen van genoemd bestuur zijn van 13 september 1954. Frens was inmiddels alweer vertrokken, het hoofd Schrooten leest dan Jesaja 35, over de dorre vlakke der woestijnen die eindeloos bloeien zal.

In de notulen wordt weinig schokkends aangetroffen. Het verliep allemaal nogal vredig. "Was er bestuursvergadering gehouden in de tuin van het schoolhuis", staat er dan.

December 1954 meldt het hoofd dat "in verband met de opening van de nieuwe school de kerstvacantie een week verlengd was."

Het oude schoolgebouw (dat achter het toenmalige hoofdenhuis was vastgebouwd) werd bestemd voor verenigingswerk. Ook de hervormde gemeente van Enter had er ruimte gehuurd. Om het gebouw (nog steeds eigendom van Gemeente Wierden) te behouden liet de schoolvereniging het gebouw taxeren. Bedragen als f 3500, f 2500 en f 1000 werden genoemd, maar "men is algemeen van mening dat die prijzen veel te hoog zijn."

In februari 1961: "Ingekomen was een schrij-

GEMEENTE WIERDEN.

Burgemeester en Wethouders van WIERDEN (Overijssel) roepen sollicitanten op voor de betrekking van

Hoofd

der Openbare Lagere School te IJPELO (gelegen op een afstand van ruim 4 km. van dorp Wierden.)

Genoemde school is een tweemansschool. Onderwijs wordt gegeven in de vakken a tot en met k, u en v. Goede woning beschikbaar. De school ligt aan een klinkerweg, terwijl klinkerwegen en goede fietspaden leiden naar Wierden, Almelo, Rijsen en Enter.

De gemeente Wierden behoort tot de 3e kl. van het B.B.B.R.A.

Sollicitaties in te zenden aan de Burgemeester van Wierden binnen 10 dagen na de verschijning van dit blad.

De vacature ontstaat m.i.v. 20 Aug. 1947.

Advertentie in "De Vacature" (1947) waarover vragen werden gesteld in de Tweede Kamer.

ven van 't gemeentebestuur dat er kans was om aangesloten te worden op de waterleiding. Er zou dan f 43,75 per perceel bijbetaald moe-

ten worden boven het normale tarief."

In 1968 vertrok Schrooten en kwam als opvolger J.O.G. Loerts. Dit schoolhoofd kreeg een nieuwe woning. Het oude hoofdenhuis, waarachter nog steeds de lokalen te vinden waren waar zo lange tijd school werd gehouden, werd in 1974 verkocht. Loerts vertrok in december 1976 naar Brandwijk. Hij deelde mee dat zijn vertrek vooral was ingegeven door het dalend kindertal. Er waren toen nog 37 leerlingen aan de school verbonden.

Het nam niet weg dat er toch 29 sollicitanten waren waaruit H. Westmaas uit Meeuwen werd gekozen. In 1980 kwam V.H. Boertjes en hij bleef er tot op de huidige dag. En nog steeds is er een school in Ypelo. Uit de geschiedenis wordt duidelijk dat het erg te betreuren zou zijn als zo'n school zou moeten verdwijnen, opgeofferd aan de schaalvergroting. Een school blijkt in de buurtschappen een centrum te zijn met een meerwaarde; er wordt niet alleen gezorgd voor onderwijs maar 't is een knooppunt in een kleine samenleving. ("Hij is de vraagbaak voor velen van de landbouwende bevolking in de omgeving", meldt een beoordeling in verband met een sollicitatie). Kleinschalig, misschien ook niet altijd even rendabel maar wel met zeer directe lijnen, dicht bij het ideaal: de school is van de ouders.